ԱՒԵՏԱՒԻՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԺԴ. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԱՊՐԻԼ 6, 1901 ԹԻՒ 14

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Եր֊ես
ՍբտաշաբԹ Դէպք Մը	117
Անհաւատութեան Ի՛նչպէս Պատասխանեց	117
Քաղաքավարութիւն	117
Բնական Գիտութիւններու Յառաջադիմու֊ Թիւնը Ժ֊Դ. Դարուն Մէջ	119
Բերնէ Շնչել	120
Այլեայլք	120
Համառօտ Կենսագրութիւն Վերապատուելի Գ. Մ. Շմաւոնեանի	120
Զատիկ	123
Առաքելարի Աւետ. Հայոց Եկեղեցին	124
Վէր. Աբրահամ Պուղտանեան	125
Նուիրատուութիւններ	126
Ազգ	126
Հանդէս Քաղաքական	127
Դրամական	128

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ կը հրատարակուի ամեն շաբաթ օր։

Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս եւ գաւառներու համար կանխիկ 30 դահ. արծաթ, օտար երկիրներու համար $1\frac{1}{2}$ տոլար, կամ 6 շիլին, կամ $7\frac{3}{4}$ Ֆրանք։ Մէկ թերթի գինն է 30 փարա։ Ամսաթերթին տարեկան գինն է 6 դահ. ամեն տեղւոյ համար։ Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Տր. Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, իսկ բաժանորդագրութեան վերաբերեալներն առ Տր. Ճ. Ք. ԿՐԻՆ, Ամերիկացի Խան, կ. պոլիս։

Ամերիկայի Միսիոնարաց Ընկերութեան կողմանէ
Ճ. Ք. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏՆՕՐԷՆ–ԽՄԲԱԳԻՐ

ՍՐՏԱՑԱՒԱԾ ԴԷՊՔ ՄԸ

Փոքրիկ մանուկի մը անկեղծան մարմինը դագաղի մը մէջ դրուած էր սգաւոր բարեկամներէ չրջապատուած։ Որմէ նագիր մը սենեակը մտաւ և խնդրեց մանուկին սիրուն դէմքը տեսնել։ "Կը զարմանաք որ այսպէս կը խնդրեմ," ըսաւ, մինչ արցունքները այտերէն վար կը հոսէին. "բայց ձեր մանկիկը ինծի Աստուծոյ դեսպան մը եղաւ։ Օր մը բարձր տանիքէ մը վար կ'իյնէի երկայն սանդուխի մը միջոցով, և ձեր մանկիկը ճիշտ եռանց դառնալ երբ ոտքս դետինը դրի։ Երեսս նայեցաւ ան մանկական զարմացումով և համարձակ հարցուց, 'Չէի՞ք վախնար իյնալէ, երբ այնչափ բարձր տեղ մը կը գտնուէիք,' և դեռ ես չպատասխանած՝ յարեց, 'Գիտեմ ինչո՛ւ չէիք վախնար. այս առաւօտ գործի դեռ չկայ-

սած՝ ձեր աղօթքն ըրած էիք։' Չէի աղօթած, բայց այն օրէն ի վեր երբեք չեմ մոռնար ես աղօթել, և Աստուծոյ օրհնութեամբ երբեք ալ պիտի չմոռնամ։"

ԱՆՀԱՒԱՏՈՒԹԵԱՆ Ի՛ՆՉՊԷՍ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ

Ամերիկեան բանախօսութենէ մը քաղուած.

Ընդհանուր տարի տեռակցութիւն մը ունենայ Քորէացի Քրիստոնեաներու հետ որոնք դեռ քանի մը տարիէ ի վեր ճանչցած էին Աւետարանը։ Ըսի անոնց, "Գիտէք որ Ամերիկայի մէջ ամէն ոք չհաւատար այս Աւետարանին։ Բնակիչներուն մեծամասնութիւնը Քիստոսի հետեւողներէ չքաղկանար։ Ձեր չատեր կան որ այս Աստուածաշունչին չեն հաւատար և օր մը պիտի դան ու այս բաներն ըսեն ձեզի։ Քրիստոսի և այս Աստուածաշունչին անոր համար կը հաւատաք դուք որ ձեզմէ աւելի հզօր և աւելի իմաստուն մեծ ազգ մը կը հաւատայ Քրիստոսի և Աստուածաշունչին, թէ ոչ՝ ուրիշ հիմ ունի ձեր հաւատքը։ Ի՞նչ պիտի ըսէք երբ մարդիկ գան և Քրիստոսի ու անոր խօսքին հաւատալուդ պատճառը հարցնեն։"

Երիտասարդ մը կար տախտակամածին վրայ նստած, որ մանուկ հասակէն կուրացած էր և զինք կուրացնող ախտին նշանները դեռ իր դէմքին վրայ կը կրէր։ Ան վերցուց իր գլուխը և ըսաւ, "Քեզի ըսեմ թէ ի՛նչ պիտի ըսեմ ես։ Պիտի պատասխանեմ Գործք Առաքելոց գիրքին չորրորդ գլուխն տասներինևերորդ և քսաներորդ համարներով. 'Թէ որ Աստուծոյ առջևը ուղիղ է որ Աստուծմէ աւելի ձեզի մտիկ ընենք, դուք դատեցէք։ Վասն զի մենք ան որ տեսանք ու լսեցինք՝ չենք կրնար չխօսիլ։'" "Բոլոր Աստուածաշունչն այդպէս լաւ գիտե՞ս," ըսի։ Չէր կարող կարդալ և Քորէայի մէջ չկար կոյրերու համար յատկապէս հրատարակուած Աստուածաշունչ։ "Լա՛ւ," կրկնեց կոյրը, "Աստուածաշունչս բաւական լաւ գիտեմ։" "Կրնա՞ս ըսել ի՛նչ գրուած է Ղուկասու աւետարանին տասներհինգերորդ գլխուն մէջ։" "Անշուշտ," ըսաւ ան, "այն է որ կը պարունակէ կորսուած ոչխարին, կորսուած դրամին և անառակ որդիին առակը։" "Գիտէ՞ս Մատթէոսի ո՛ր գլխուն մէջ է հինգ հազարին կերակրուիլը։" "Անշուշտ, տասներչորրորդ գլխուն մէջ," պատասխանեց ան։ Ես կարծեցի թէ տասներկուերորդին մէջ է, ուստի բացի տասներչորրորդը և գտայ որ կոյրին ըսածը չիտակ է։ Քրիստոսի կեանքին վրայ բոլոր իր գիտցածը սորված էր բարեկամներէ, որոնք իր սենեակին տախտակամածին վրայ նստելով Քրիստոսի ամբողջ կեանքը Հինգերէն Աստուածաշունչէ մը թարգմանած ու կարգացած էին անոր։ Հարցուցի թէ Սուրբ Գրոյ ո՛ր մասն աւելի կը սիրէր։ "Ո՛հ," ըսաւ ան, "կը սիրեմ Յովհաննու աւետարանին իններորդ գլուխը, ուր կը պատմուի կոյրին վրայ որու աչքերը բացաւ Քրիստոս։" Հարցուցի թէ ի՛նչ բանի կ'անձկար ամենէն աւելի։" "Կ'անձկամ," պատասխանեց, "զՔրիստոս տեսնել բեւեռյայ երկրին դռները։ Ես Քորէացի կոյրս պիտի չհամարձակիմ միայնակ երթալ զԱստուած տեսնել։ Այլ պիտի սպասեմ դուան քով մինչև որ Քրիստոս գայ և ձեռքէս բռնելով տանի զիս իր ու իմ Հօրը քով։" Ջեմ գիտեր ժամանակ մը երբ Աստուածաշնչի ծանօթութեանս մասին այնքան նկուն մնացած ըլլամ որքան մնացի այդ կոյր Քորէացիին քով, որ հազիւ երեք տարիէ հետէ աչակերտած էր Քրիստոսի։ Ք

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

[Խմբագրական]

Մեր տան դռներէն մէկը անհաճոյ ճռնչիւնով կը դառնար իր ծխնիներուն վրայ։ Բայց օր մը տուն վերադառնալով տեսանք որ անձայն կը բացուի կը դոցուի։ Քանի մը կաթիլ իւղով կատարուած էր այս փոփոխութիւնը։ Մեքենական ճարտարութեան մէջ չատ մը բարեփոխումներու նպատակն է չփումը նուազեցնել։ Երբ մեքենայ մը դէշ չինուած է, զօրութեան մէկ երրորդ մասը կամ կէսը կը վատնուի չփման յաղթելու համար։ Ուստի մեքենագէտներ խնամով ուսումնասիրած են զանազան աստիճաններն ընդդիմահարութեան զոր տարբեր մետաղներ ունին չարժման դէմ, միանգամայն ուսումնասիրած են չփման յաղթելու համար գործածուած զանազան իւղերու օգուտը, եւ զանազան հնարքներ գտած են չփումը գրեթէ զրոյի վերածելու նպատակով։

Եւ ինչ որ այդ հնարքները, չփումը նուազեցնող իւղերը, կը կատարեն մեքենայարութեան մէջ, նոյնը կը կատարէ քաղաքավա-

Ես ինչպես ամեն տարի, այնպես էլ այս տարի, ուրախությամբ եմ ողջունում Մատենադարանի հրատարակությունները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։

Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։

Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։

Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։

Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։

Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։

Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։

Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։

Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։ Ես ուրախ եմ, որ Մատենադարանը ոչ միայն հարստացնում է մեր գրականությունը նոր հրատարակություններով, այլև ամեն տարի ավելի ու ավելի է ընդլայնում իր գործունեության շրջանակները։

սրբագրութեան դէմ բողոքելու ։ Մենք բոլորովին հակակարծիք ենք իրեն ։ Այսու ամենայնիւ կը կարծենք թէ պէտք էր անոր թոյլ տալ որ յայտնէ իր եւ ուրիշներու տեսութիւնը ։ Անգղիերէնն երդեր յաճախ փոփոխութեան կ'ենթարկուին, բան մը՝ զոր թարգմանութիւններու համար ա՛լ աւելի նեղելի կը համարինք ։ Հոմերոսի կամ Տանթէի քնարերը փոփոխել աննեղելի յանդգնութիւն պիտի համարուէր ։ Սակայն այս երկու բանաստեղծներուն ալ դանազան թարգմանութիւնները կան Անգղիերէն լեզուով, եւ ոչ ոք անպատեհութիւն կամ ուրիշի իրաւանց բռնաբռնութիւն կը տեսնէ անոր մէջ ։ Մենք կը կարծենք թէ երգերուն թարգմանիչներուն իսկ փափաքելի է ոեւէ փոփոխութիւն, որով իրենց թարգմանութիւնն աւելի բարւոքուած պիտի ըլլայ ։

Ոչ ոք, կը կարծենք, մեր Թղթակցին ըսելիք ունի իր գաղափարները յայտնելուն եւ իր փաստերն յառաջ բերելուն դէմ, անոր համակարծիք ըլլա՛յ թէ ոչ ։ Եթէ ըսելիք մը կայ, անոր խօսելու ոճին դէմ է ։ Առնենք նախազգուշութիւն մը ։ զոր օրինակ, այն՝ ուր նամակագիրը կը զգայնէ թէ վերաքննիչ յանձնաժողովին ձեռնարկն ուրիշ բան պիտի չըլլայ, բայց եթէ «անհարիւ սրբագրութիւններով հրեչտակային երգերը հրեչային քերթուածից վերածել ։» Հոս երգիծանք կա՛յ թէ չկայ ։ Բարեկամական խօսքերով ուրիշ մը համոզելու ճիգ կը թուի այս թէ ուրիշի մը գործին դէմ ղղուանքի արտայայտութիւն ։ Երգարանին պատրաստութեան ձեռնարկողներուն զգացումները վիրաւորելու բնութիւն ունի՞ թէ ոչ ։ Բաղաքավար ոճով վիճաբանութեան լեզո՞ւ է ։ Մենք չենք պատասխաններ այս հարցումներուն, բայց կը խնդրենք բոլոր մեր Թղթակիցներէն որ քաղաքավարութեան կանոնը յարգեն ։ Այս չնչանակեր սեւին ճերմակ կամ նոյն իսկ գորշ ըսել, այլ կը նչանակէ աղնուաբար փաստաբանել ։

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԺԹ· ԴԱՐՈՒՆ ՄԷՋ

(Փրոֆ. Ց. Ա· Պէշէլ, Ա.ՆԻԱ)

Բ

(3) ԺԹ· դարը մեքենայի դար էր ։ Մարդկային ձեռքի եւ ոյժի տեղ առաջուց չտեսնուած աստիճանով մը բնական ոյժերու եւ մեքենաներու անցնիլը վերջացած դարուն մէջ տեղի ունեցաւ ։ Մարդը ծանր ծառայութիւններէ ազատելու իղձը, ժամանակը խնայելութեամբ գործածելու հարկը, եւ առհասարակ առեւտրական աշխարհին մէջ ի բնէ անտի տեսնուող պայքարի ու մրցումի գըրգիռը չարունակ նոր նոր մեքենաներ երեւան բերին ։ Ինչպէս կը տեսնուի ճուլարաններու եւ վիթխարի չոգենաւներու մեքենաներ չինող գործարաններու մէջ, հատը 40–50,000 քաշ կշռող բաներ մեքենաներու միջոցով կը չինուին ։ մեքենաներու միջոցով կը չինուին նաեւ ամենէն փափուկ ժամացոյցներուն կարի յոյժ նուրբ ու փափուկ մասերը ։ Զարդիս քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ բարձր կամ ստորին աստիճանի արհեստ կամ զբաղումմը մը մնացած չէ, որուն մէջ անիւ կամ մեքենայ մուտ գտած չըլլայ ։ Առաջուան պէս հիմա ալ ասեղն է որ դերձակութեան մէջ գործ կը տեսնէ, հիմա ալ կերպասներու պատրաստութեան մէջ կ'ոգոն է որ կ'երթայ կու գայ, սակայն զանոնք չարժողը ոչ թէ մարդկային ձեռքը, այլ՝ 40–50 պատիկ եւ երբեմն ու բազմիցս առաւելապատիկ արդիւնք յառաջ բերող մեքենաներն են ։ Լեռները ծակել, ծովերու եւ ծովերու մէջտեղ ճամբայ բանալ, գետերուն յատակները փորելով խորունկցնել, տաքը պաղեցնել եւ պաղը տաքցնել, ոսկին մէջերնէն զատելու համար կայծքարի ժայռերը ձեծել փոչիացնել, երկրիս մեծ խորութիւններուն մէջ թաղուած հանքերը եւ մետաղները երկրիս երեսը հանել, ժամացոյցներուն մանրադիտական պտուտակները չինել, եւ նուրբ Անգղիական ասեղներ պատրաստել, ասոնք եւ ասոնց նման բազմաթիւ գործողութիւններ, եւ մարդուս հանգստութեան եւ բարօրութեան նպաստող մանր ու խոշոր բիւրաւոր իրեր երեւան բերել, ամէնը կատարողը մեքենան է ։ Արուեստահանդէսներու մէջ, ուր քաղաքակիրթ աշխարհի բոլոր դիւտերն ու ճարտարութիւններու համախմբումը կը ներկայանան, մարդուս ամենէն չոտ աչքի զարնող առարկաները մեքենաներն են ։ Անոնցմէ ձայնը վերակենդանացնելու համար մեքենայ, գրելու համար մեքենայ, գիրի կաղապարներ ձուլելու համար մեքենայ, սառ չինելու համար մեքենայ, օդը չուրի պէս լոյծ վիճակի վերածելու համար մեքենայ, ոսկի դրամ հատանելու համար մեքենայ, եւ կորուած ոսկի դրամներուն մէջ թերութիւն ունեցողները որոշելու համար նորէն մեքենայ ։

(4) ԺԹ· դարը տպագրութեան դար ալ կրնայ կոչուիլ ։ Հեռագրութեան եւ երկաթուղւոյ եւ չոգենաւի նման հաղորդակցութեան միջոցներու արտասովոր յառաջդիմութիւնը մեր այս ընդարձակ եւ լայնածաւալ աշխարհին զանազան մասերուն վրայով ծանօթութիւնը դիւրացուցած է, եւ միւս կողմանէ ուսմանց եւ դիտութեանց աշխարհին մէջ ամէն օր նորանոր հնարքներ եւ դիւտեր երեւան կու գան, եւ ուստի հանրութեան ծանօթացնելու իրողութիւնները կը բազմանան, եւ հանրութեան մէջ միեւնոյն աստիճանով աւելցած է նոր բաներ իմանալու եւ հասկնալու հետաքրքրութիւնն ու իղձը ։ Տպագրութիւնը այս մասին օգնութեան պիտի ժամանէր, այնպէս որ պատմութեան, աշխարհագրութեան, ուղեւորութեան, դիտութեանց եւ արուեստից, երկրագունդիս վրայ բնակող այլեւայլ ժողովուրդներու վիճակին վերաբերեալ հարիւրաւոր նորատիպ գիրքեր, նաեւ թէ կրթութեան թէ զբօսանքի ծառայելու նպատակով յօրինուած ոչ սակաւ վէպեր ամէն օր հանրութեան հասցնէր ։ Բայց ասոր, բնակեալ աշխարհին առօրեայ ամէն տեսակ վիճակին եւ հանդամանաց վրայով փոխանակ չարաթը մէկ անգամի, օրը տնէ մը անգամ թարմ տեղեկութիւններ ընդունելու ծարաւովը պապակող տոչորուող բազմութեան մը հետաքրքրութիւնը յագեցնելու բաւական լրագիրներ հայթայթել պէտք էր ։ Այս պատճառաւ, այլ եւս բաւական պիտի չըլլար Թայմսի նման լրագրի մը 1848ին գործածած մեքենան, որ մէկ ժամու մէջ 12,000 օրինակ (միայն մէկ կողմը) կը տպէր ։ Մինչ ասկէ 40 տարի առաջ Նիւ Եորքի առաջնակարգ լրագրին մեքենան մէկ ժամու մէջ հազիւ 20,000 օրինակ կրնար կոխել թղթին մէկ կողմը, այսօր (1896) ութ երեսով լրագիրը ոչ միայն 26,000 օրինակ կը տպէ, այլ կը կարէ, կը ծալէ նաեւ կը համրէ մէկ ժամու մէջ ։ Կ'ըսուի թէ այս մեքենայէն ժամը 80 հազարամեթր (50 մղոն) արագութեամբ թուղթ դուրս կու գայ, կամ, սապէս ըսենք, յիշեալ մեքենան մէկ ժամու մէջ իր 10,000 քաշ թուղթ կը գործածէ ։ Տպագրութեան յառաջդիմութեան մէջ տեսնուած ամենէն ուշագրաւ իրողութիւններէն մէկն ալ գիրերը չարելու գործը մարդէն առնելով մեքենային յանձնել սկսիլն եղաւ ։ Վասն զի մինչ ճարտար դրաչար մը ժամը հազիւ 3–4,000 գիրեր կրնայ չարել, այդ նպատակին համար հնարուած մեքենան ժամը 50,000 գիր չարելու կարող է ։

(5) Անցեալ դարը կրնայ նաեւ լուսոյ դար կոչուիլ ։ ԺԹ· դարը լուսաւորութեան գործը ճարպիւ մոմով սկսաւ եւ ելեկտրական եւ ալկոհոլեան լոյսով վերջացուց, ինչպէս կը տեսնուի արեւմտեան աշխարհին մէջ ։ Աչխարհս տեղեկութիւն չունէր, ասկէ մինչեւ 42 տարի առաջ, թէ երկրագունդիս զանազան խաւերուն մէջ երկրաքանակ երկարժամանակեայ չրջաններու միջոցին պատրաստուած էին քարիւղի մթերանոցներ ։ Նախ Միացեալ Նահանգներուն մէջ, եւ յետոյ Կովկասու մէջ գտնուած քարիւղի հորերը վերջացող դարուն վերջին կէսին բարոյական լոյսին համընթաց եւ օժանդակ հանդիսացած են ։ Անցեալ դարու բազմապիսի յառաջդիմութիւններուն կարգէն են փակ երկաթեայ անօթներուն մէջ բուսական նիւթեր չերմութեան միջոցաւ հալեցնելով անոնց կազային եւ գործածելի մասերը յարմար անօթներու մէջ մթերել, եւ երկաթ խողովակներու միջոցաւ անոնցմէ ամէն կողմ բաժնել, եւ բնակարանները, փողոցները, թատրոնները, եկեղեցիները եւ այնպիսի տեղեր որոնք լուսաւորուելու պէտք ունին, լուսաւորելու համար առանց լամբարի եւ պատրոյգի չոր օդային կազը գործածել ։ Այս կարգէն են նաեւ բիծ չթողող ախտմալէն եւ ֆոսֆէն մոմերը, եւ իրենց նախորդները նահանջող սաստիկ եւ առատ ելեկտրական լոյսերը ։ Տինամոներու միջոցաւ յառաջ բերուած ելեկտրական ճառագայթը հրաչից կարդէն է կրնայ ըսուիլ ։ Ծիչեալ մեքենաներէն, — Գերմանական ձեռակերտ, — երեք չորս հատ չատ խոշորները որ Փարիզի Արուեստահանդէսին մէջ ի ցոյց դրուեցան, իրենց նմանները մէջ գերազանց կը հանդիսանային, եւ համայնից ուշադրութիւնը իրենց քաչեցին ։ Ասոնք Արուեստահանդէսին սեպհական կառախումբը, եւ 3,300 մեթր երկայն չարժական բարձրացանգակը (moving platform) անընդհատ թափառելեցնելէ զատ, լուսազարդութեան (illumination) իրիկուններն ալ ամբողջ Արուեստահանդէսին հրապարակը երփներանգ լոյսերով կը պճնազարդէին, Շան տը Մարսի ծայրը գտնուող արուեստական ջրվէժը ծիրանի գոտիին գոյներովը կը վազցնէին, եւ միայն Էյֆէլի աչտարակին վրայ 70,000 մոմերու լոյսին հաւասար լոյս կ'արձակէին։ Անցեալ Թէմզ գետին ներքեւէն նոր բացուած 1,000–1,200 մեթր երկայնութիւն ունեցող փապուղիէն, եւ կամ ճամբորդեցէք երկրի խորութուն մէջ չինուած երկաթուղիներով, յիշեալ ելեկտրական լոյսին չնորհիւ ամէն տեղ ձեղի կէսօրուան լոյսի պէս լոյս է ։ Վերջին տարիներուս մէջ Աւէրիլլն անուն վերոյիչեալ աւելի դիւրագործածելի եւ, նչաններէն հասկըցուածին նայելով, ի· դարուն մէջ լուսաւորութեան համար նչանաւոր տեղ մը դրաւելու սահմանուած, կաղը երեւան եկած է, եւ անոր ալ ծնողը կրնայ ըսուիլ թէ Տինամոներն են ։ վասն զի ֆոլէօմ ֆոպպայ անուն կիրը — որմէ կը հանուի յիշեալ կաղը—պատրաստելու ծառայող հնոցին հարկաւոր ջերմութեան տարապայման աստիճանը Տինամոներուն արտադրած ելեկտրականութիւնը կրնայ տալ միայն ։

(6) Վերջացած դարը ինչ ինչ կէտերու համար ընդարչկման դար էր ։ Այսպէս եղաւ քի-

միագիտութեան մէջ։ 1800ին սկիզբները քիմիագէտներուն իբր 20 տարիէ միայն ծանօթ էին, բայց վախճանին մօտերը անոնց թիւը գրեթէ 80ի բարձրացաւ։ Մանրադէտին եւ աչքին ու կչիռին զանազանել անկարելի եղած իրերը ցուցնող լուսապատկերացոյցին շնորհիւ, նաեւ Տինամոներուն արտադրած 3,000 աստիճան (Հ.) ջերմութեան շնորհիւ, ժԹ. դարուն, մանաւանդ անոր վերջին մասին, քիմիագէտը վերլուծման գործողութեան մէջ այնպիսի ոյժերու տիրացաւ որ իր նախորդներուն մտքէն ու երեւակայութենէն չէին անցներ, եւ ուստի անցեալին մէջ չտեսնուած յառաջդիմութիւն ցուցուց։ Նոր քիմիագիտութիւնը եւս առաւել նշանաւոր ընդլը անոր վերլուծման աւելի քաղաքակիրթ մէջ ցուցուած ճարտարութիւնն եղաւ։ Ամէնուն յայտնի է թէ այս իրողութիւնը բժշկականութեան համար նորանոր դեղեր, եւ ներկարարութեան համար ներկի նոր նիւթեր պատրաստող արուեստներուն մէջ մեծ յեղաշրջում յառաջ բերած է։

Նայէ երկրաբանութեան։ Անցեալ դարուն մէջ այս գիտութեան շնորհիւ մարդուս երեւակայութիւնը ո՛րչափ ընդարձակուեցաւ ժամանակի մասին։ Ցիշեալ դարուն սկիզբները աշխարհիս տարիքը 10,000 տարիէ աւելի է ըսելու համարձակող քիչ անձինք կը գտնուէին։ Բայց այսօր Լայէլի, Տէյնայի եւ Տոսընի եւ նմաններու խուզարկութիւններուն շնորհիւ ապացուցուած է թէ բրածոները (քարացած առարկաները) պարունակող ապառաժներուն թանձրացման, եւ գանազան խաւերու մէջ գտնուող հանքածուխներուն ձեւացմանն համար բազմաթիւ դարերու հոլովումը անհրաժեշտ տեսնուած է եւ ուստի եզրակացուած է թէ երկրագունդիս տարիքը իր սկզբնաւորութենէն մինչեւ հիմա բազում միլիոն տարիներու հաշած է։ Եւ, իրողութեան այս ըլլալու մասին, ուսանողին մտքին մէջ տարակուսելու երբեք տեղի մնացած չէ։

Դարձիր Աստեղագիտութեան։ 1800ին սկիզբները աստեղազարդ տիեզերքին ընդարձակութիւնը 10 հարիւրորդամեթր (4 մատնաչափ) տրամագիծ ունեցող հեռադէտներով կը գննուէր, բայց դարուն վերջերուն մօտ 90 եւ 100 եւ մինչեւ 125 հարիւրորդամեթր տրամագծով առարկայական ապակիներ ունեցող հեռադէտներ չհնուեցան, եւ երկնագունդը տրամագծով առ նուազն 1,000 անգամ եւ ծաւալով 1,000,000,000 անգամ մեծցուցին։ ԺԹ. դարու աստեղագիտութիւնը ոչ միայն 100,000,000ի հասցուց երկնակամարին երեսը փալփլացող հաստատուն աստղերուն բազմութիւնը, այն հեռաւորութեան սահմանին մէջ ուր կը զօրէ հեռադէտը, այլ նաեւ տեղեկացուց մեզ թէ անոնցմէ չատերը լոյսի արագութեան չափով մեզմէ 5–10,000 տարուան հեռաւորութիւն ունին։ Բայց ասկէ աւելին ալ ըրաւ։ Լուսապատկերացոյցին, այն փոքրիկ գործիքին, միջոցաւ տեղեկացուց նաեւ թէ հաստատուն աստղերուն տարիքը միլիոնաւոր տարիներու կը հասնի։

(Թողտերէնէ)

ԲԵՐՆԷ ՇՆԶԵԼ

Քիչեր հասկցած են թէ քիթը ինչ կարեւոր գործարան է։ Քիթը չնչառութեան գործարաններուն առաջինն է, եւ նթէ անոր գործողութիւնները լաւ չկատարուին, չնչառութեան ամբողջ գործը կը խանգարուի, Ռնգունքը (քթին ծակերը) հարթ պատերով բաց խոռոչներ չեն, որոնց մէջէն օդը կը մանէ կ'ելլէ, ինչպէս պիտի ընէր ձգախիժ խողովակի մը մէջէն։ Անոնք այլեւայլ մասերու կը բաժնուին լորձնաթաղանթով պատուած ոսկորէ ցցուածներով, եւ ներս մտնող օդը քանի մը հոսանքներու կը բաժնուի, այնպէս որ ամբողջովին չօշափէ պատող թաղանթը։ Այս տաք եւ խոնաւ թաղանթը կը բռնէ փոշին եւ ուրիշ աղտեղութիւններ, եւ կը տաքցնէ օդը, այնպէս որ չվնասէ, երբ կը դպչի խռչափողի խողովակներուն եւ թոքերուն աւելի փափուկ թաղանթին։ Երբ քիթը կը խցուի պատճառով մը, բերնէն շընչել հարկ կ'ըլլայ, եւ եթէ այսպէս չարուի նակուի բաւական ժամանակ, ընդհանուր առողջութիւնը կը խանգարուի անչուշտ։ Նախ նոյն իսկ բերանը կը վնասուի։ Լորձնաթաղանթը կը կորանցնէ իր խոնաւութիւնը եւ կը բորբոքի։ Օդը ոչ կը տաքնայ եւ ոչ կը մաքրուի, եւ կը դրդռէ օդի անցքերը պատող թաղանթը բոլոր ճամբուն վրայ մինչեւ թոքերը, ուստի դանդաղ բորբոքումի վիճակ մը յառաջ կու գայ։ Բայց ընդհանուր ներգործութիւնները աւելի ծանրակշիռ են քան տեղայինները։ Բերնէ չունչ առնող մը երբեք չընդունիր բաւական օդ։ Ցերեկ ժամանակ այս մասին գիշերէն աւելի քիչ կը վնասուի, վասն զի ցերեկը ջղային կեդրոնները աւելի գործօն են, եւ չնչառական մասնիկները կը մղեն գործելու աւելի կորովով։ Բայց գիշերը ջղային կեդրոններուն այս հսկողութիւնը կը նուազի. ներս չնչուած օդին քանակութիւնը չատ կը պակսի, եւ բոլոր հիւսկէնները կը վնասուին թթուածինին պակասութենէն։ Այս պատճառաւ, բերնէ չնչողը միշտ յոգնութիւն եւ անհանգստութիւն կը զգայ առաւօտուն։ Մարմինին հետ միտքն ալ կը վնասուի։ Եւ բերնէ չնչող մանուկներ գրեթէ միշտ ետ մնացող կ'ըլլան իրենց ուսումներուն մէջ։

Բերնէ չնչելու կամ մանաւանդ քթին փակուելուն խնդիրը, որմէ կախեալ է բերնէ չնչելը, ուրիշ յօդուածի մը նիւթ պիտի ըլլայ։ Ընդհանուր խօսելով, դիւրաւ կրնայ գտնուիլ անիկա բժշկին քննութիւնովը եւ վերցուիլ առանց դժուարութեան։ Ինչ որ կը յորդորենք ընել հոս, սա է որ բացարձակապէս հարկ է կանուխ վերցնել պատճառը։ Մանուկ մը որ միշտ բաց բերնով կը շնչէ, եւ ձայնը ռնգային բան մը ունի, պէտք է քննուի եւ դարմանուի կարելի առաջին վայրկենին։ Վասն զի թերութիւնը ո՛րչափ աւելի երկար ժամանակ չարուճակէ, այնչափ աւելի դէշ է մանուկին թէ՛ մտաւորապէս թէ՛ ֆիզիքապէս։

ԱՑԼԵԻԱՑԻՔ

Զիեբոն պոբիէը։ Ընդհանուր գաղափարը թէ ձիուն տարիքը միշտ կը հասկցուի անոր ակռաներէն, բոլորովին ճշդրիտ չէ, կ'ըսէ պայտար (նալպանտ) մը։ Զին ութ տարեկանէն առքը այլեւս նոր ակռաներ չունենար. ուստի ութ տարեկանէ աւելի եղող ձիու մը տարիքը հասկնալու համար անոր ակռաներուն նայելու մեթոտը անօգուտ է։ Սակն ինչ կ'ամրողջանայ ակռաներուն չարքը, կնճիռ մը կը սկսի երեւնալ աչքին վարի կափարիչին վերի եզերքը, եւ ամէն տարի նոր կնճիռ մը կ'աւելնայ, ուստի ութէ աւելի տարիք ունեցող ձիու մը քանի տարեկան ըլլալը հասկնալու համար, ութ թիւին վրայ դումարելու է յիշեալ կնճիռներուն թիւը։

Պոռպոյէ բէլէշմանը։ Փրոֆ. Բայս Տէյվիտս, չատերու քաջածանօթ անձը, իբրեւ Սանսքրիթ լեզուի հմուտ, ուրիշ մանրամասնութիւններ կու տայ նկատմամբ Պուտտայի գերեզմանին զոր ինք դտաւ քանի մը տարի առաջ Նափալիզի Հիմալայաններու ոտքը գտնուող գաւառին մէջ ուր Պուտտա ընակեցաւ եւ մեռաւ։ Պուտտայականներու գերեզմանատունները փոքրիկ բլրակներ կը պարունակեն։ Ասոնց մեծագոյններուն մէջ որ Փիփրաուհա գիւղին մօտ կը գտնուին, կայ հատ մը որ իբր 21 ոտք բարձրութիւն եւ 116 ոտք տրամագիծ ունի խարսխին վրայ, այսինքն վարի կողմը։ Այս բլուրին մէջ կատարուած պեղումները իւյայտ բերին մանր առարկաներ, զոր օրինակ համրիչի ոսկի հատիկներ, ամեթովս քարեր մեծ կամ փոքր արժէքով եւ քարէ արկղ մը։ Գերեզմանին մէջի ամանիներէն մէկուն վրայ վաղեմի Փալի գիրերով սապէս կը կարդացուի ըստ Փրոֆ. Տէյվիտսի, «Հոյակապ Պուտտայի նշխարները պարունակող այս սրբարանը կը պատկանի Սաքիաններուն, այն նշանաւոր անձին եղբայրներուն, նաեւ անոնց քոյրերուն ու կիներուն։»

Ուստի այս արձանագրութեան հարազատութենէն կախեալ է բացարձակ նոյնութիւնն այս բլրակին իրրեւ տեղի, ուր թաղուած են մեծագոյն մասը մահկանացու մնացորդին այն մեծ Պուտտային, որ Սաքիա ցեղէն սերած է։ Այսպէս, արդի հետազօտութիւնը կը գտնէ ուրիշ իրողութիւն մը որ տարակուսելի աւանդավէպ նկատուած է։

Հէռոդէոնէն էքըլ հայ ալէբ. Հեռադէտը կը կարողացնէ մարդս տեսնել հեռաւոր առարկաներն իբր թէ անոնք, ըսենք, իրենց բուն հեռաւորութեան 5,000երորդ մասն հեռու ըլլային, մինչ մանրադէտը տեսանելի կ'ընէ առարկաներ որոնք գրեթէ անհաւատալի ըլլալու աստիճան մանր են։ Աւելի տղկ հասկընալու համար թէ տեսաբանական այս գործիքներն ի՛նչ օգնութիւն կ'ընեն տեսողութեան զգայարանին, կրնանք երեւակայել աչքի մը, եւ ուստի մարդու մը, խոչորութիւնը որ կարող ըլլայ բնական կերպով տեսնել ինչ որ սովորական աչքը կը տեսնէ խոշոր հեռադէտի մը օգնութեամբ, եւ միւս կողմանէ մարդու մը եւ անոր աչքին մեծութիւնը որ յատակօրէն կարող կ'ըլլայ տեսնել մանր առարկաներ զորոնք մենք կրնանք տեսնել զօրաւոր մանրադէտով։ Առաջին պայմանին մէջ մարդը քանի մը մղոն բարձրութիւն պիտի ունենայ, եւ երկրորդ պայմանին մէջ մատնաչափի մը չատ մանր մէկ կտորակին չափ բարձրութիւն։

Ռոբէրտ Խոդնէբ։ Փարիզի Բժշկական Ընկերութիւնը կարծիք յայտնած է թէ հարկ է դարմաններ որդեգրել քարիւղ խմելու ուսնակութեան ահեղի տարածման դէմ։ Ի սկզբան կը կարծուէր թէ այս ունակութիւնը ալքոլի վրայ ծանր տուրք դրուելուն արդիւնքն է, բայց քննութիւն կատարուելով տեսնուած է թէ այս չէ իրողութիւնը։ Ցիշեալ ունակութիւնը առաջուց ընդհանրացած էր Փարիզի արուարձաններէն եղող Պասթիլլ քաղաքին մէջ, եւ արագութեամբ ծաւալած էր։ Քարիւղի ունակութեան զոհը չյիմարանար ալքոլով արբեցողներու պէս, այլ միայն դեգ եւ խորթաբարոյ կ'ըլլայ։ Բժիշկներուն մէջ կը տարբերին կարծիքները թէ քարիւղ խմելուն տզրեցութիւնը ի՛նչ կ'ըլլայ մարդկային կազմութեան վրայ, բայց անոնք ամէնն ալ միաբան կ'ըսեն թէ այս նոր մոլութիւնը վնասակար է։

ՀԱՄԱՌՕՏ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԱԳՈՒՏՈՒԵԼԻ Գ. Մ. ՇՄԱԻՈՆՆԱՆԻ Դ

Մայր Էկեղեցին և ծէս-ղերը

1863ին՝ Աստուածաբանական վարժարանը իր երախայրիները տուաւ։ Հոծ բազմութիւն հաւաքուած էր նորաշէն եկեղեցիին մէջ վեր-

ՀԻՆ ատենախօսութեանց ունկնդիր ըլլալու։ Շրջանաւարտներէն ոմանք քաղաքացի բարեկեցիկ ընտանեաց զաւակներ էին կենաց դարուն նոր թեւակոխած։ Սակայն մեծ մասը չափահաս գիւղացիներ էին. զաւակներու հայր հիւաններ, ոստայնանկներ եւ երկրագործներ, որք եղիսէին պէս եղներուն ետեւէն կոչուած էին Աւետարանի պաշտօնէութեան պատրաստուելու։ Փափաքելի ըլլալու աստիճան բարձր դաստիարակութիւն ստացած չէին. սակայն ժամանակին ու պարագաներն ի նկատ առնելով՝ ըստ բաւականին հաւեստ կրթութիւն մը ստացած էին։ Անոնց կիներն ալ աղջկանց գիշերօթիկ վարժարանին մէջ կ'ուսանէին՝ երբեմն մայր ու աղջիկ դասընկեր ըլլալով։ Շրջանաւարտներն ընտանեօք մեկնեցան գիւղերն ու մօտակայ քաղաքներն ուսուցանելու եւ քարոզելու։ Իսկ անոնցմէ կրտսերագոյնը, կարապետ Բրուտեան, հրաւիրուեցաւ վարժարանը մնալ իբրեւ օգնական դաստատու։

Այն ժամանակը միայն Խարբերդի քաղաքը եկեղեցի կազմուած էր եւ գիւղացիք նոյն եկեղեցւոյն կ'անդամակցէին։ Շմաւոնեան բաց ի քաղաքէն կը հովուէր նաեւ զԲողքականս ի Բալու, Ջղի, Զնքուշ, Իչմէ, Շէյխհաճի, Հապուսի, Հողէ, Փերչենճ, Գուլուլու, Ասֆ, Եղէգի, Սորսորէ, Կարսիկ, Մէզրէ, Գուլագեղ, Պղմչէն, Հիւսէնիկ եւ Զմկածաղ։ Ասոնք քաղաքէն կէս ժամէն՝ մինչեւ չորս օրուան ճանապարհ հեռաւորութիւն ունէին։ Հովիւը ստիպուած էր այցելել այս բոլոր տեղերը, քարոզելու եւ կատարելու Հաղորդութեան, Մկրտութեան, պսակի եւ թաղման հոգեւոր պաշտօնները եւ հսկելու ժողովրդական գործերուն։ Եւ երբ գիւղ մը կ'երթար, մօտաւոր գիւղերուն իմաց կը տարուէր թէ «Պապան» է եկեր եւ ամէն կողմէն բազմութիւն կը թափէր անոր ճարտասախօս քարոզութիւնը, անոր մեղմ յորդորները լսելու։ Եւ ինչպէս իրարու ձեռքէ կը յափշտակէին զանիկա, իրենց սեղանին վրայ անոր օրհնութեան ձայնը լսելու։ Մօտերս այն կողմերէն եկող պաշտօնեայ մը կը պատմէր թէ իր այցելած ամէն գիւղերն ալ դեռ կարօտիւ կը յիշեն զանիկա եւ կը խոստովանին թէ չատ բան կը պարտին անոր հովուական այցելութիւններուն եւ խրատներուն։ Եւ երբոր հովուական պաշտօնին բերմամբ դասերէն բացակայ ըլլալ կը սոխպուէր, վերադարձին պակասը կը լեցնէր դիչերուայ հանդիստը զոհելով։

Աստուածաբանական չրջանաւարտներուն գործակցութիւնը սկսելէն ետքը Մայր եկեղեցին սկսաւ ճիւղեր արձակել։ Նախ՝ իրմէ մէկ գիւղը քաղաքէն բաժնուելով զատ եկեղեցի կազմուեցաւ եւ Պ. Գրիգոր Թամզարեան հովիւ ձեռնադրուեցաւ 1864ին։ Ցետոյ Փերչենճի եկեղեցին կազմուեցաւ եւ Պ. Պետրոս Աբգարեան հովիւ կարգեցաւ 1865 Յունիս 23ին։ Հետեւեալ օրը Գուլագիւղի եկեղեցին կազմուեցաւ եւ Պ. Յակոբ Սիմէոնեան հովիւ կարգեցաւ։

Երբ Խարբերդ իր գիւղերովը չորս եկեղեցի եւ չորս հովիւ ունեցաւ, փափաքելի եւ օգտակար թուեցաւ որ եկեղեցիները իրարու հետ միաբանական կապ մը, առնչութիւն մը ունենան։ Ուստի 1865 Հոկ. 23ին դաշտին հովիւները, քարոզիչները եւ եկեղեցաց նուիրակները քաղաք հրաւիրուեցան, եւ այս ժողովը կոչուեցաւ՝ Աւետարանական Միութիւն Խարբերդու։

Առաջին նիստերը նուիրուեցան կանխաւ խմբագրուած կանոնագրին վիճաբանութեանց։ Բուռն էր պայքարն եւ հետաքրքրական, որ մղուեցաւ ընդ մէջ Մր. Հուլիըրի եւ Պատ. Շմաւոնեանի՝ առաջին յօդուածին նկատմամբ, որ Միութեան ժողովոյն եւ միսիոնարաց փոխադարձ առնչութիւնը կը ճշդէր։ «Ամօթ է մեզի,» կ'աղաղակէր Շմաւոնեան, «ամօթ է մեզի եթէ առաջին յօդուածով իսկ իբր կրօնական ժողով մեր արժանապատուութիւնը վտանգենք։» Սակայն տեղւոյ անձկութիւնը թոյլ չի տար մանրամասնութեանց մտնել։

Միութիւնը ստանձնեց յետ այնու՝ եկեղեցի կազմելու, հովիւ ձեռնադրելու, Աստուածաբանական վարժարանի չրջանաւարտներն քննելով՝ քարոզչութեան արժանագիր տալու, եւ ամէն եկեղեցական դժուարութիւններն լուծելու պաշտօններն։ Բուէատու անդամներն էին հովիւները, արժանագիր ունեցող քարոզիչները եւ եկեղեցաց նուիրակները։ Միսիոնարները պատուոյ անդամ էին, բայց ոչ քուէատու։ Ժողովները բաց էին ընդհանրութեան, այր եւ կին ազատ էին ունկնդրել զիրենք չահադրդռող նիւթերու վիճաբանութեանց։ Ո՛ր եկեղեցին որ հրաւիրէր՝ հոն կը գումարուէին տարին մէկ անգամ, եւ ժողովականք տուները կը հիւրընկալուէին։ Ժողովները սովորաբար չաբաթ մը կը տեւէին, ամէն օր աղօթքով կը սկսէին եւ աղօթքով կը վերջանային։ Հիւր պաշտօնեաները գիչերները զանազան նիւթերու վրայ կ'ատենախօսէին հասարակութեան չինութիւն տալու։ Երբոր որեւէ տեղ եկեղեցի կազմել կամ հովիւ ձեռնադրել որոչուէր, եթէ հեռի էր՝ յանձնաժողով մը կը խրկուէր. իսկ եթէ մօտ՝ խմբովին կ'երթային։ Վերջին կիրակին կը տրուէր Հաղորդութեան Խորհուրդը մատակարարելու եւ տարեկան քարոզին։ Առաջին տարուան քարոզը Պատ. Շմաւոնեան խօսեցաւ, եւ իր հեղինակած երգը «Եղբայր ենք մենք, մէկ Հօր որդիք» երգուեցաւ։

Սկիզբները մօտակայ քաղաքներու Հայ պաշտօնեաներն ու միսիոնարները հաչտ աչքով չը նայեցան այս նորակազմ ժողովին վրայ, վաղանցիկ, վէճ ու բաժանումի յառաջ բերող բան մը կը նկատէին։ Հետզհետէ գաղափարները փոխուեցան, եւ չրջակայ քաղաքներն ալ միացան. զոր օրինակ՝ Տիարպէքիրի եկեղեցին, որուն հովիւ ձեռնադրուած էր Պատ. Թովմաս Պօյաճեան 1863ի գարունը. Արարկիրի եկեղեցին՝ որուն հովիւ կարգուած էր Պատ. Մարտիրոս Սիրականեան 1864ին։ Միացան նաեւ Շէփիկի, Մալաթիայի, Մաչկերտի, Սղնայ, Տիվրիկի եւ Պիթլիզի եկեղեցիները՝ ինչպէս նաեւ կը միանային հետզհետէ նորակազմ եկեղեցիներն ի Հայնի, Բալու, Ջղի, Զնքուշ, Գիմբըպըլ, Հապուսի, Հողէ, Գուլուլու, Մէզրէ եւ Հիւսէնիկ։

Երբեմն հեռի տեղերէ ալ պաշտօնեաներ կու գային. զոր օրինակ, եկած են Ա. Ներսէսեան Պատ. Գրիգոր, Կեսարիայէն Պատ. Քերոբէ, Մաղուանէն Պատ. Աւետիս, Թոգաթէն Պ. Մանիսաճեան, Սեբաստիայէն Պատ. Միքայէլ, Սեւերէկէն Պատ. Գէորգ եւ ուրիչներ։

Միութիւնը Մալաթիոյ եկեղեցւոյն խընդրանօք զՊատ. Մարտիրոս Կիրակոսեան հովիւ ձեռնադրեց 1866 Մայիս 26ին։ Նոյն տարուան Սեպտեմբերին Միութեան տարեկան ժողովը յԱրաբկիր գումարուեցաւ. ուր քանի մը նիստ ընելով Տիվրիկ դարձին եւ Պ. Պետրոս Պօղոսեանը հովիւ կարգեցին, անկէ Մաչկերտ դառնալով Պ. Համբարձում Գէորգեանը ձեռնադրեցին։ Ցետոյ Սեպ. 14ին՝ Միութիւնը իր նիստերը չարունակեց Շէփիկի մէջ։ Խորհրդածութեան առարկան տասանորդի խնդիրն էր։ Այս խնդիրը յարուցած էր կոյր Ցովհաննէսը, որ ճառ մը արտասանեց հաստատող թէ ամեն Քրիստոնեայ տասանորդ տալու պարտական է։

Շմաւոնեանի ուղիղ չէր թուեր Մովսիսական օրէնքներուն կապել ժողովուրդը եւ անոնց խղճին բռնանալ։ «Առաքելոց չըրածը մենք ինչո՞ւ ընենք,» կ'ըսէր։ Անիկա կը փափաքէր ժողովուրդը ազատ թողուլ որ իրենց սրտին յօժարութեամբը եւ Սբ. Գրոց առաջնորդութեամբ իրենք որոչեն պարտաւորութիւններն կրօնական ծախուց նկատմամբ։ Խնդիրը բաւական ձեծուելէն եւ լուսաբանուելէն ետեւ՝ Շմաւոնեանի հետեւեալ բանաձեւը որդեգրուեցաւ.

«Կ'որոչենք խրատել մեր եկեղեցիներն իրենց վաստակին տասանորդը Տէրոջը տալ, ոչ թէ Մովսիսական օրէնքէն բռնաբարեալ այլ քրիստոնէական առատաձեռնութեամբ։ Քանզի արդէն ունեցածնին Տէրոջը նուիրուած է եւ երբ հարկը պահանջէ՝ բոլոր ըստացուածքնին, մինչ իսկ կեանքերնին, տալու պարտական են։»

Տիարպէքիրէն կէս ժամ հեռի Գիմբըպըլի եկեղեցիին կողմէ Միութիւնը հրաւիրուած ըլլալով՝ Հոկ. 24ին հոն գումարուեցաւ եւ զՊ. Ա. պտկնուր հովիւ ձեռնադրեց։ Հետեւեալ օրը Միութիւնը Տիարպէքիրի մէջ նըշանաւոր նիստ մը ունեցաւ, զի այդ նիստէն ծնաւ Քրզախոս Հայերը Աւետարանելու գործը։ Սակայն կ'արժէ որ առ պատմութիւնը առանձին յօդուածի մը նիւթ ընենք։

1867 Ապրիլ 3ին Միութիւնը պատահական ժողով մը ունեցաւ ի Փերչենճ։ Պատ. Շմաւոնեան քարոզեց «Տէրոջը գործը նեղգումբեաթը գործողը անիծեալ ըլլայ» բնաբանէն։ Այս քարոզը յետոյ տպուեցաւ։ Միութեան ժողովը վերջը Մէզրէ գումարուելով՝ Ապրիլ 9ին հոն եկեղեցի կազմեց եւ զՊ. Մուրատ Մուրատեանը հովիւ ձեռնադրեց։ Ապրիլ 11ին Հողէի եկեղեցին կազմեց եւ Պ. կարապետ Տ. Գասպարեան հովիւ կարգեց։

1867 Հոկ. 21ին Միութենէն որոչուած յանձնաժողով մը Տիարպէքիր գումարուեցաւ, ուր քանի մը նիստ ունենալնէն ետեւ Մարտին գացին եւ Հոկ. 27ին զՃըրճիս Հիտայի ձեռնադրեցին, յետոյ Սղերդ երթալով Նիւոէեցի Էլիասը ձեռնադրեցին։ Այս երկու տեղերուն լեզուն Արաբերէն ըլլալով՝ Հայ պաշտօնեաները առանց թարգմանի չէին կրնար խօսիլ, բայց Մարտինի Ամերիկացի Միսիոնարները Արաբերէն եւ Պատ. Շմաւոնեան Քրդերէն լեզուաւ պաշտօն կը կատարէին։

Միութեան յանձնախումբը եւ Խարբերդի միսիոնար երկու Մր. Պարնըմները (որոնց կրտսերը այժմ Ս.-Ջոաքենի Արժանապատիւ խմբագիրն է) այցելեցին Քրզախոս Հայոց գիւղերը, Ֆարգին, Ռըշուան, Թըլ, Տէհ, Սլիվան, Պչերի, Հասլն, որոնց մէջ Խարբերդու Միութիւնը Աւետարանական գործին դեռ նոր ձեռնարկած էր։ Քրդերէն ժողովներ ըրին, քաջալերեցին եւ միսիթարեցին։ Ցետոյ Պիթլիզ երթալով զՊատ. Սիմոն Դաւթեանը եկեղեցւոյն վրայ հովիւ վերահաստատեցին։ (Անիկա կանխաւ իբր Աւետարանիչ ձեռնադրուած էր, բայց հովիւ չէը։) Ի դարձին այցելեցին Պօկլան, Ճապաղջուր, Մուշ եւ այլն։ Ի Մուշ կը բնակուին սոսկալի ձեան փոթորկի մը եւ ճամբաները բոլորովին գոցուելով չաբաթ մը հոն կը փակուին Նախախնամութենէն։ Գիւղացւոց զգեստները

ցնցոտիներ էին, տուները գետնափոր եւ մութ։ Անկողինի փոխան չոր խոտ կը սփռեն եղեր գետինը եւ ամբողջ ընտանեօք վրան կը հաւաքուին։ Ճամբորդները չարուշնակ իրենց պաշարէն եւ զգեստներէն կու տան կարօտեալներուն, որով իրենց բեռը կը թեթեւնայ. իսկ Շմաւոնեանին զգեստները բացարձակապէս կ'անհետանան։ Կը պատմուի թէ Պատ. Շմաւոնեանի հայրն ալ չատ անգամ գործի համար Ջրգախօս Հայերու գիւղերը երթալուն՝ հանդերձները մէկիկ մէկիկ կարօտեալներուն կու տայ եղեր, երբեմն մինչ իսկ կօշիկնե՛րը։ Ամուսինը բնութիւնը գիտնալով՝ առաջուց փոխնորդ կը պատրաստէ եղեր որ գիւղերէն վերադարձին հագնի։

Բելխսիի գիւղերէն անցած առենին զարմանալի զուգադիպութիւն մը կը պատահի։ Գիշերը օթեւանելու տեղ մը կը փնտռէին։ Վերջապէս կ'առաջնորդուին տան մը նահապետին, ճերմակ երկայն մօրուքով յարգանդամ, պատկառելի ծերունի մը, որ վառարանին պատուոյ անկիւնը նստած՝ երկայն ծխապարճով կը ծխէր։ Բազմաթիւ երիտասարդներ յոտնկայս, ձեռք կապ, լուռ ու մունջ, իր հրամանին կը սպասէին։ Շմաւոնեան յառաջ կ'անցնի դէպ ի ծերունին եւ անոր կ'ըսէ, «Ճամբորդ ենք, գիշերուան համար օթեւան եւ վաղուան ճամբուն համար առաջնորդ կը խնդրենք։»

«Դուն ո՞վ ես որ աստեղերը եկած ես եւ տեղացիի պէս ալ խօսիլ գիտես, ո՞ւր տեղացի ես։» «Ես Հայնեցի եմ,» կը պատասխանէ Շմաւոնեան։ Մարդը ոտքի ելլելով՝ բուռն յուզմամբ կը հարցնէ, «Որո՞ն տունէն ես։» Շմաւոնեան իր ո՛ր գերդաստանէն ըլլալը կ'իմացնէ։ Ի լուր այս անուան, ծերունին թեւերը բացած, անոր կը փաթթուի «Գլխուս վրայ, աչքիս վրայ» ըսելով, չատ առիներէ ի վեր Շմաւոնի մը բարիքը ընդունած ըլլալով՝ անոր չառաւիղներէն մէկը կը փնտռէի հատուցում ընելու, եւ ահա Աստուած խրկեց։ Բարի եկար, հազար բարի, դուն ալ քու ընկերներդ ալ. աս գիշեր հոս հանգչեցէք, առաւօտուն ձեզ կը խըրկեմ։» Հետեւեալ առաւօտ իրեն պէս հսկայ մէկ որդին առջեւնին կ'իյնայ։ Ուղեւորք վեց չաբաթուայ բացակայութենէ ետեւ տուներնին կը դառնան կարի յագնած, սակայն քաջալերուած։ Ա.Եփոքէրի վերխմբագիրը, որ Ամերիկայէն նոր եկած էր, անվարժ էր այս օրինակ տաժանելի, չարքաշ ճամբորդութեանց. տուն հասնելէն քիչ յետոյ անկողին կ'իյնայ ծանր եւ վտանգաւոր հիւանդութեամբ։

Միութեան ժողովը Բալու հաւաքուեցաւ եկեղեցի կազմելու 1868ի գարունը։ Բալուայ Բողոքական ժողովուրդը դժբաղդաբար տարիներէ ի վեր վէճերու եւ կուսակցութիւններու նչաւակ եղած էր քանի մը անհատներու քարոզիչին հակառակելովը։ Շմաւոնեան անընդհատ աչխատած եւ ճղնած էր զանոնք հաչտեցնել՝ կրկին եւ կրկին անոնց այցելելով եւ թղթակցելով։ Վերջապէս հարկ եղաւ քարոզիչը ուրիշ դաշտ մը ղրկել, ուր օգտակարապէս պաշտօնավարեց, եւ Մալաթիայի Պ. Կիրակոս Խաչատուրեանը Բալու խրկուեցաւ, ուր քիչ յետոյ հովուութեան հրաւիրուեցաւ։ Ընծայացուին տարիքը (23 տարեկան էր) քիչ մը վարանեցուց ժողովը, բայց ամեն կողմէ եղած բարի վկայութիւնները եւ երկուստեք յայտնուած վստահքները տեսնուելով՝ որոշուեցաւ կատարել ձեռնադրութիւնը։ Հանդէսը նորաչէն եկեղեցւոյն մէջ եղաւ, որ խիտ առ խիտ լեցուելով չատերը դուրս մնացին։ Պատ. Շմաւոնեան տուաւ խրատ առ հովիւն։

Հետեւեալ օրը ճամբայ ելլելնուն սոսկալի տարափի մը բռնուեցան որ անընդհատ չորսունակէ մինչեւ իրկմէ, 7, 8 ժամու ճամբայ։ Պատ. Շմաւոնեան իր ձիուն թամբը թրջած ըլլալուն համար չկրնալ հեծնալէն զատ՝ զաւակներէն մէկն ալ կռնակը առած անդադար քալեց։ Պաչտօնակիցք կը թախանձէին որ քիչ մը իրենց ձին հեծնալով հանգչի, կամ գոնէ բեռը իրենց տայ, բայց ան կը մերժէր, «Բեռ է, բայց քաղցր բեռ է,» ըսելով։ Եւ երբ «քաղցր բեռովը» իրկմէ հասաւ, գիւղացիներէն մէկին վառարանին առջեւը անցնելով զգեստները չորցուց, եւ առանց հանգչելու եկեղեցի գնաց աղօթքի ժողովին առաջնորդելու։ Ահա թէ ի՛նչպէս առողջ եւ զօրաւոր կազմուածք ունէր եւ ո՛րչափ փոյթեռանդն էր Աւետարանին սերմը ցանելու։

Հետեւեալ տարին Գուլուլու, Զնքուշ եւ Հապուսի եկեղեցիներ կազմուեցան եւ Պ. Կիրակոս Բարակեան առաջնորդ, Պ. Յակոբ Յովհաննէսեան երկրորդին եւ Պ. Կարապետ Մինծոյեան երրորդին հովիւ ձեռնադրուեցան։

1870 Օգոստոս 3ին Միութիւնը կարեւոր նիստ մը ունեցաւ Տիարպէքիրի մէջ։ Որոշուեցաւ ժողովը չարունակել ի Հայնի, ուր երթալ հրաւիրուած էին եկեղեցի կազմելու եւ հովիւ ձեռնադրելու զՊ. Ստեփան Շմաւոնեան։ Մեծ բազմութեամբ ճամբորդեցին, դիշերը բացօթեայ իջեւանելով։ Հետեւեալ օրը իրիկուան դէմ Հայնիի մօտ Ներգընիս կոչուած աղբիւրը հասան, ուր դիմաւորել եկած էին Պատ. Շմաւոնեանի ազգականները եւ Աւետարանական հասարակութիւնը։

Ընծայացուին քննութիւնն ու ձեռնադրութիւնը բացօթեայ եղաւ, ընդարձակ պարտէզի մը մէջ։ Կարի ազդեցիկ պարագայ մըն էր որ մեծ եղբայրը կը քննուէր եւ ծունր կը կրկնէր պաչտօն ստանալու այն կրտսեր բազոյն եղբօրմէն, որուն ձեռքէն բռնելով տունէն փախուցած էր 18 տարի առաջ եւ խրկած էր Պէպէքի վարժարանը։ Այս պատրագային յիշողութիւնը յուզեց եւ լացուց երկու հարազատները եւ բոլոր հանդիսականները։

Արդ, 1860էն 1870 Խարբերդու Միութեան սահմաններուն մէջ 19 հովիւներ ձեռնադրուած էին նոյնչափ եկեղեցեաց։ Ասոնցմէ տասը եկեղեցիները քաղաքին մայր եկեղեցիէն զատուած էին, անոր ճիւղերն, անոր զաւակներն էին։ Այս բաժնուած եկեղեցիներուն սիրտը միշտ կապուած մնաց մայր եկեղեցւոյն եւ առաջին հովիւին հետ։ Շմաւոնեան դարձեալ կ'այցելէր անոնց ամեն կարեւոր պարագաներու եւ դժուարութեանց ժամանակ։ Գիւղացիք կարօտիս կը դիմաւորէին զանիկա եւ արտասուաթոր աչքերով կը բաժնուէին անկէ։ «Թէեւ հարիւրաւոր հովիւներ ունենանք,» կ'ըսէին, «դարձեալ դուն ես մեր հարազատ հովիւը, հայրը, քանզի դուն ծնար մեզ Աւետարանով։»

Բաց ի Միութեան տարեկան ժողովներէն՝ դաշտի գիւղերուն պաչտօնեաները եռամսեայ ժողովներ ալ կ'ունենային։ Այս ժողովները առանձին հանդամանք ունէին։ Ոչ միայն նոր հերկայ կ'ըլլար եւ ոչ նուիրակ։ Պաչտօնեաները միաբանութեամբ կ'աղօթէին, փորձառութիւն կը պատմէին. անձնական դժուարութիւններ եւ կարօտութիւններ կը պարզէին իրարու, եւ ժողովրդեան մէջ պատահած անհամաձայնութիւնները կը ջանային գործակցութեամբ լուծել։ Երբեմն ժողովուրդը իրաւացի գանգատ մը կը ներկայացնէր հոգեւոր պաչտօնէի մը դէմ, եւ պաչտօնակիցք կ'օգնէին անոր ուղղուելուն։ Սակայն երբեմն ալ բարի, պարզ գիւղացիք տարօրինակ, ծիծաղելի խնդիրներ կը ներկայացնէին։ Չոր օրինակ, անգամ մը երկրագործի մը եզը կը հիւանդանայ։ Մարդը ջերմեռանդ Բողոքական ըլլալով՝ քարոզիչը կը կանչէ որ եզան վրայ աղօթք ընէ։ Քարոզիչը մտաբերն քով կայնելով գլուխ մը Աւետարան կը կարդայ եւ աղօթք կ'ընէ։ Այս բանը չատերը կը գայթակղեցնէ իբրեւ թեթեւ վարմունք եւ Բողոքականութեան սպառնացող դէպք։ Ուստի բողոքագիր մը գրելով պաչտօնէից եռամսեայ ժողովին կը ներկայացնեն, խնդրելով որ լուրջ խորհրդածութեան առարկայ ընեն խնդիրը։ Շմաւոնեան այս ամենուն տղայական եւ ծաղրելի ըլլալը հասկցնելու համար կ'ըսէ, «Նախ խնդրոյն ամենէն կնճռոտ կէտը քննենք։ Դիւրին է որոչել թէ մարդը եզան վրայ աղօթք խըն դրելու իրաւունք ունի՞ր կամ ոչ։ Բայց իրօք դժուարին կէտը սա կը մնայ, Մարդը մտուրին մէջ կայնելու իրաւունք ունի՞ր թէ ոչ!! Խնդիրը այս զուարճալի ձեւով կը փակուի։

Արդ նկատելով որ բաց ի Պատ. Թովմաս Պօյաճեանէ բոլոր հովիւներն ու քարոզիչները Շմաւոնեանի աչակերտներն—ղաւակներն էին, որոնց վրայ կը գուրգուրար խանդակաթ հօր մը պէս, նկատելով թէ ինքն էր միակ անձը որ ինկած, ելած, եկեղեցական խնդիրներն ուսումնասիրած էր, մինչդեռ միւսներն դեռ անփորձ էին, իր առաջնորդութեանը կը հետեւէին օրդիական սիրով եւ վստահութեամբ, քնականապէս կը հասկցուի թէ իր ձեռքն էր այս ժողովներուն ղեկը։

Ժամանակ անցնելով ժողովականք փորձառութիւն ստացան եւ սորվեցան վիճաբանելով իրենց գաղափարներն եւ իրաւունքներն պաչտպանել։ Երբեմն բուռն պայքարներ կը մղուէին երկուստեք, մանաւանդ ընդմէջ ժողովականաց եւ միսիոնարաց։ Այսպիսի ժամանակներ Շմաւոնեան ինքզինքը կը նուիրէր իբր «նոսլազ քաւութեան,» որպէս զի խաղաղութիւն վերահաստատէ։ Ցետոյ երբոր մտքերը կը հանդարտէին՝ զանիկա իրենց ԲԱՐՁԻԿԸ կը կոչէին ժպտելով։ Շատ տարիներ յետոյ երբ իր որբացեալ, սգաղգեստ բեմէն յիչատակութեան պաչտօն կը կատարէին, Միութեան հովիւներէն մին իր այս ընթացքը յիչեցնելով՝ ըսաւ, «Ես կը յաչողէր կառավարել զիս որ քնութեամբ անասուն եմ. ես համարձակ էի, բայց նա ԲԱՐՁ մ'էր որ նաւերը վլասուելէ կ'ազատէ։»

Տարիէ տարի բացառիկ քուէով ղինքը կ'ընտրէին նախագահել, մինչեւ որ հրաժարեցաւ եւ թախանձեց որ միւս պաչտօնեաները ընտրեն։ Եկեղեցիներուն հոգը յարաժամ իր վրայ կը ծանրանար. ամեն դժուարութեանց ժամանակ իրեն կը դիմէին եւ ինք թէ՛ թղթակցութեամբ, թէ այցելութիւններով իր աչակցութիւնը յօժարութեամբ կը նուիրէր ամենուն։ Նաեւ չրջաբերականներ, ժողովրդական պարզ ոճով հոգեւոր խրատներ դրելով՝ տպել կու տար եւ ամեն կողմ կը ցրուէր։ Իրազեկ անձ մը ամսաթերթի մը դրելով՝ զանիկա Տիմոթէոսին նմանցուցած էր եւ իրաւամբ։ Թէեւ չատերը տարիքով իրմէ մեծ էին, սակայն Տէրը այնպէս տնօրինած էր որ անիկա մեծ սեպուի իր եղբայրներուն մէջ։ Այսու ամենայնիւ երբէք չէր մեծամտեր, իր անձը ուրիշներէն բարձր չէր նը-

կատեր ։ Ծոյցեր ընելբնաւ չէր սիրեր , պատրաստ էր ամենախոնարհ տեղը դրաւել · սակայն ուրիշները զանիկա կը բազմեցնէին պատուոյ աթոռը ։

Հովիւ զաւակները անհուն սիրով կը գուրգուրային իրենց հոգեւոր հօր վրայ ։ Երբոր երեսը կը նայէին, որդիական սիրոյ զգացումներ կը ցոլանային անոնց աչքերէն ։ Ծժարութեամբ կ'անսային անոր հայրական յորդորներուն եւ պատեհ առիթ չէին փախցըներ իրենց յարդանքը անոր յայտնելու ։ Զոր օրինակ , անգամ մը այսպիսի զգացումներ տածող քանի մը երեցներ իր պարտէզը եկած էին տեսութեան ։ Մինչ ինք պարտիզպանութեամբ զբաղած էր, հովիւները կը նչմարեն քար կրելու ձեռքի կառք մը. ակնթարթի մը մէջ զՇմաւոնեան յափշտակելով մէջը կը դնեն եւ ուսերնուն առած կը պըտրտին՝ «Որդիական պարտաւորութիւննիս կը կատարենք» ըսելով։ Եւ ան՝ փոքրիկ տղու մը պէս կը զուարճանար եւ կը ժպտէր ։ Ծիրաւի զարմանալի էր անոնց փոխադարձ սէրը։

(Շարունակելի)

ԶԱՏԻԿ

Ցիսուսի աղօթքը (Յովհ. ԺԷ.)

Աղօթքը՝ կեանքի ծաղիկը եւ հոգեւոյն հայելին է ։ Ցիսուսը աւելի կատարեալ , աւելի որոշ , աւելի գեղեցիկ տեսնել ուզողները զայն էր աղօթէն ՝ի վեր տեսնելու են ։

Եկէք , ուրեմն մեր Զատիկը՝ այս անգամ Ցիսուսի աղօթքին առջեւ կատարենք ։ Այն աղօթքին՝ որ իր հետեւը 33 տարուոյ պատրաստութիւն եւ նուիրում ունի ։ Ժամանակը Աւագ Ուրբի կէսգիշերն է ։ Ցիսուս համակ նուիրում եւ ներշնչում է ։ Ամբողջ կեանքին փառքը՝ ծաղիկը կը բացուի այդ գիշեր ։ Ցիսուս բովանդակ հոգին կը զեղուի այդ գիշեր աղօթքով ։ Ցուդան մեկնած է ։ Պասէքը կերած են ։ Ոտնլուան եւ Ընթրիքը կատարած է ։ Կը մնայ իր առջեւ , մի քանի քայլ անդին , Գեթսեմանիի եւ Դողգոթայի հանդիսակութիւնը ։ Ցիսուս կը փղձկի , խորհուրդներու , իղձերու , եւ սիրոյ հրաբուղիը կը պայթի ։

Եկէք , եկէք , Ցիսուս անմահութեան գանձեր կը ժայթքէ իւր աղօթաբուղխ օրհնեալ բերնէն ։ Այդ աղօթքի մէջ է , Պասէքի եւ Զատիկի հոգեւոր նշանակութիւնը , իրականը , գործնականը ։ Հոն է Աւետարանի բովանդակութիւնը եւ մեր հաւատոյ յոյսին կատարեալ երաչխաւորութիւնը ։ Բանանք վարագոյրը , ՚ՒԷլէ ՚ՅՈՒ երթանք . Ցիսուսի օրհնեալ ձայնը հասնի մեր ականջներուն . մենք մեր յաւիտենական ճակատագիրը յանձնենք այդ օրհնեալ աղօթքին ։

Ա. Ցիսուսի աղօթքին մէջ ՊՆԽ ։ Հարեւանցի նայուածքով կը թուի թէ Ցիսուս հոս առատ նկարներ ունի իր Հօրը ներկայացընելու , եւ բազմաթիւ խնդիրներու վրայ կը թափառի ։ Սակայն կարծեմ իրողութիւնը այնպէս չէ ։ Ցիսուսի աղօթքին մէջ ըստ էլեաոր խնդիրներ կը գտնենք , միւսները անոր լրացուցիչ մասերն են ։ Նախ կ'աղօթէ վասն հաւատացելոյն ԲՅՈՒՆԵԱՆ պահպանութեան ։ «ՊԱՀԵ ԱՆՈՒՆ» (9–1) ։ Նկատելի է որ Ցիսուս կ'ըսէ , «Ես աշխարհի համար չեմ աղօթեր ։» Ցիսուսի աղօթքը իր փոքրիկ եկեղեցւոյն, 125 աշակերտներուն, համար է ։ Աշխարհի մահը ու կեանքը ասոնցմէ կախում ունէր ։ Մեր ողորմած Հովուապետին ամենամեծ հոգը՝ նախնական հոգը մեր անմահ հոգւոյն պահպանութեան համար եղաւ ։ Երկինք առնող սանդուխին առաջին աստիճանը հաստատամտութիւն , համբերութիւն , մինչեւ վերջը հաւատարիմ կենալն է ։

Ուկանատյէ վերադարձող միսիոնար մը տեսայ ։ Հոն կատաղի առիւծի մը ձեռքը ինկած իր մէկ միսիոնար բարեկամին սքանչելի ազատութիւնը սոսկալի պատմեց . «Բարեկամս նորեկ մըն էր ։ Աֆրիկէի առիւծներու հետ տակաւին գործ ունեցած չէր ։ Այն օրը անտառին մէջ որսորդութիւն կ'ընէր ։ Ցանկարծ կատաղի առիւծ մը առջեւը ելաւ ։ Միսիոնարը փախչելու եւ ազատանալու տեղ մը փնտռեց . անկարելի էր ։ Իր տեղացի պատանի ծառան , անմիջապէս վտանգը նչմարելով , ըսաւ , «Տէր իմ , նստէ , մի չարժիր . աչքին նայէ ։» Մարդը յակամայից հնազանդեցաւ տղուն օրինակին եւ խօսքին ։ Եւ ինչ եղաւ հետեւանքը ։ Առիւծն ալ կանգ առաւ . սպասեց եւ յետոյ կամաց մը ետ դարձաւ ։ Ո՛հ , հաւատքով Աստուծոյ նայիլը հրաչքներ կը գործէ ։

«Ղովտին կինը մոքերնիդ բերէք ։» Այնոր ձեռքը մանչին վրայ կը դնէ ու ետին կը նայի , արժանի չէ Երկնից արքայութեան ։

Ցիսուսի այս խնդիրքը միանգամայն կ'ակնարկէ անոր կաթոլիկութեանը ։ Ցիսուս անկարելին պիտի չխնդրէր ։ Սատանայէն է յուսահատական խորհուրդը ։ Այն որ կրնայ մէկ ժամ հաւատարիմ կենալ , մէկ օր ալ կրնայ , մէկ տարի ալ կրնայ ։ Ինք չկրցաւ իր եկեղեցւոյն փոքրիկ նաւակը փրկել , պահպանել Գալիլեայի ծովուն կատաղի փոթորիկէն։ Եկեղեցւոյ այս օրուայ գոյութիւնը վկայ չէ՞ այս աղօթքի պատասխանին ։

Օրհնաբան է ՊՂԱՊՈՍԻՆԸ ։ Ճշմարտութեան սերմը անմահ է ։ Կայ ու կը մնայ յաւիտեանս ։ Ցիսուս օրհնեց եւ վկայեց . «Այս վէմին վրայ պիտի չինեմ իմ եկեղեցիս , եւ դժոխքին դռները անիկա պիտի չյաղթեն» (Մատ. ԺԶ. 18) , «Եւ ես անոնց յաւիտենական կեանք կու տամ , ու յաւիտեան պիտի չկորսուին եւ մէկը իմ ձեռքէս պիտի չյափշտակէ զանոնք. . . . Եւ մէկը չկրնար իմ Հօրս ձեռքէն յափշտակել» (Յովհ. Ժ. 28, 29)։ Այս է Դանիէլ մարգարէին տեսած փոքրիկ քարը , հրաշագործը , աշխարհակալը (Դան. Բ 31–35) ։ Սրդ Ցիսուսի կոչմանէ կ'աղաչեմ. դուն ալ պատասխանէ նորա այս սուրբ աղօթքին «Ամէն բանը լմնցընելէն ետեւ հաստատուն կայնելուս» (Եփես. Զ. 14) ։ Ահա այս է ճշմարիտ Զատիկը , փրկութիւնը , ՚ի պատ հբաֆթել , «մոռնալ ետեւի եղածները,» ա՛լ Եգիպտոս չդառնալ ։ Այս է Ցիսուսի աղօթքը եւ սրտին մեծագոյն իղձը որ մենք մեր հաւատքին հաւատարիմ մնանք ։

2. Ցիսուսի երկրորդ խնդիրքը , «Զանոնք չարէն պահէ» (15 համար) , հաւատացելոյն պըՒՈՒՆԵԱՆ է ։ Այս՝ նախորդին հետեւանք է ։ Մարդ անմիջապէս կը փրկուի ։ Սակայն չնորհաց մէջ յարատեւելով կը մեծնայ ։ «Արդարներուն ճամբան ծագող լոյսին պէս է , որ երթալով կատարեալին կը դիմէ ։» Ցիսուս կուսակցութեան մարդ չէր ։ Անոր փափաքը ան չէր որ սատարաթիւ հետեւողներ ունենայ ։ Ցիսուս երկու անգամ «Հիմա Որդին մարդոյ փառաւորուեցաւ ,» ըսաւ ։ Մէկ անգամին, երբ Ցուդան իրենցմէ կը բաժնուէր , փոքրիկ եկեղեցիէն մարդ կը պակսէր ։ Չէ՞ք տեսներ որ Ցիսուս թիւէն աւելի չնորհք , քանակէն աւելի որակը կը հոգայ ։ Մեր կոչումը լեգէոն կազմել չէ ։ «Սուրբեր ըլլալու կանչուած ենք ։»

Ինչո՞ւ այսքան կարեւորութիւն կը տրուի եկեղեցւոյ սրբութեան ։ Մէկ պատճառը այս է որ առանց սուրբ՝ չենք հեռ կրնար ՚ի հաղորդութիւն առնել ։ «Երանի սրտով մաքուր եղողներուն , ինչու որ անոնք Աստուած պիտի տեսնեն» ։ Ինչ էր ան որ Ցովսեփը լացուց իւր հօրը մահուանէն յետոյ ։ Ո՞չ ապաքէն ան որ 17 տարի իւր եղբայրներուն հետ հաղորդակցութիւն ընելէն վերջ տեսաւ թէ անոնք տակաւին զինք տեսած եւ ճանչցած չէին ։

Ո՛հ ամէն բան աչքով չը տեսնուիր , բանականութեամբ չստացուիր ։ Սէրս կ'ուզէ , մաքուր ու ազնիւ սիրտ ։ Ցիսուս եկաւ երկինէ Աստուածը մեզի ծանօթացնելու, սիրցընելու , եւ պէտք էր աղտոտ քօղը մեր սրտին վրայէն վերցնել ։ «Անոնք որ իմ Հօրս կամքը կը կատարեն՝ անոնք պիտի դիտեան իմ վարդապետութեանս վրայով ։» «Ճշմարտութիւնը արդարացաւ իր որդւոցմէն ։» «Եկուր ու տես ։»

Մէկ ուրիշ պատճառը ֆօթին օֆոն եւ ֆը պՂԵՊՈՍԻՆԵԱՆ համար էր ։ «Դուք էք մեր թուղթերը ։» «Տեսնեն ձեր բարի գործքերը եւ փառաւորեն ձեր Հայրը որ երկինքն է ։» «Քրիստոս եկաւ Սատանային գործքերը ֆՆԼՈՍ ։» Քրիստոսի միակ պարծանքը մեր սուրբեր ըլլալն է ։ Եկեղեցին որ միայն այս չունի՝ «անհամ աղի ,» «չորցած աղբիւր» եւ «անպտուղ որթի» պէս անչահ եւ անպիտան բան է ։ Պենտեկոստէի ֆծուխին յաջորդեց 3 հազարի դարձը ։ Կեանքի բարերար ազդեցութիւնը անդիմադրելի է ։ Սթանլի կ'ըսէ , «Լիվինկսթընի կեանքը, լռիկ, անխօս ՔՐԻՍՏՈՍԻՆԸ , զիս ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ըրաւ ։» Ուրիշ մը բարեպաշտ տուն մը հիւր էր · կը փախչի քիչ օրէն ։ Կ'ըսէ , «Եթէ չաթաթ մը եւս մնայի, ճար չկար , ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ պիտի ըլլայի» Աոաքելոց չուքը կը բժշկէր ։ Կը վախնամ աչխարհ եւ Քրիստոսը՝ մեր ոտքին ձայնէն չենք լսեր մեր ԲԵՐԻՆ ձայնը ։ «Դուք էք աչխարհի աղը ։» Դիւահար Սաւուղ՝ մարգարէից մէկ ժողովին քաղցր եւ անդիմադրելի ազդեցութեան տակ ինքն ալ մարգարէացաւ ։ Ցիսուս ինք 30 տարի ապրեցաւ 3 տարի խօսելու համար ։ Ցովհաննէս Մկրտիչ «Չը վաՒԵր ուլոյս կու տար ։» Ցիսուս ըսաւ , «Դուք լինծմէ աւելի գործեր պիտի կատարէք ։» Ինչպէ՞ս , իրենց վարուց ու բարուց սրբութեամբ։ Քրիստոնեայք են «Ցիսուսի վկաները ,» «աչխարհի լոյսը ,» եւ կրօնի , կամ հաւատալեաց հանգանակին ձայնաւոր տառերը ։ Ցայտ կը կայտնայ մեր Զատիկը ։ Այն որ սրբութեան վերի գաւառները կը բնակի , եգիպտոսէն ելած է , պասէքը ճաշակեր է , մեղաց իշխանութեան լուծը թոթուեր է իր վրայէն , Ցիսուս Քրիստոսով մեռած է մեղքին եւ Անով յարուցեալ է ի սրբութիւն ։ Գողգոթոս վայրի Ամերիկացիներուն ընծաները բաչխեց , կապին աղոց , մկրատ , եւն. , եւն. ։» Ինչ տեսնէ միւս օր · վայրի Հնդիկները այս փայլուն առարկաները չուանները վրայ չարած իրենց զարդ կուրծքերնին կախեր էին։ Աւե՜ղ , Սատանայապաչտութեան հիասքանչ եւ յոյժ գործնական խորհուրդները , նաեւ Զատիկը , Ծնունդը զարդ ըրինք , զարդարուեցանք , սակայն գործնական եւ յաւիտենական նպատակին չզործածեցինք ։ «Տօն կատարենք , չէ թէ հին խմորով , չէ թէ չարութեան եւ անզգամութեան խմորով , հապա անխմոր հացով» (Ա Կոր. Ե. 8) ։

Անհաւասիկ հաւատքի մէջ «պահուած» մնացածներուն ճշմարիտ նչանը ։ «Այն որ իմ վրայս հաստատուած է՝ չար պտուղ կը բերէ ։» Եկեղեցին գերեզմանատուն չէ ։ Ցիսուսի գերեզմանը պարտէզի մը մէջ էր , 3 օրէն այն պարտէզը փառաւոր պտուղ մը տուաւ ։

3. Յիսուսի երրորդ խնդիրքը (21–22) հաւատացելոց համար սա է «որ ամէնն ալ մէկ ըլլան։» Նախորդ երկու քայլերը այս վախճանին կը յանգին։ Ճչմարիտ կրօնք եւ սրբութեան մէջ կ'արտադրեն։ Մեղքը կը բաժնէ։ Գազանները երամակ չունին։ Յիսուս մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ միութեան. «Ուր որ երկու երեք անձինք իմ անունովս միաբանին՝ ես հոն եմ,» կ'ըսէ։ Պենտեկոստէի փառաւոր յաղթանակը 10 օրուայ միաբանական աղօթքի պտուղն էր։ Պօղոս առաքեալ հոգեւոր միաբանութիւնը աւելի գերազանց կը դատէ քան թէ մկրտութիւնը։ Ա. Կոր. Ա. 14–17։ Աչխարհի վրայ մեծագոյն բանը սէրն է։ Յիսուսի կրօնքը սիրոյ կրօնքն է։ Յիսուս կարող եղաւ Ծուղայեան հետ իսկ ապրիլ։ Յիսուս Ե» չունէր։ Անգղ. «Ես»ը՝ Ի մեղք բառին (Sin) սիրան է։» Վերցուր Ե»ը՝ մեղք չմնար, վերցուր Ե»ը՝ սէրը ներս կը մտնէ։ Այս է Պասեքը — Զատիկը։ Այն կը նշանակէ, կը զուգորդէ Իսրայէլի եգիպտոսէ ելքը, ճաֆէօրդ-ըլէ-նը։ Ի՞նչ է մեր Պասեքը, Սբ. Հաղորդութեան հացը. ո՞չ ապաքէն մէկ մարմին ըլլալու սուրբ նչանակ է։ «Սէրը ամէն բանի կը զիջանի, սէրը ամէն բանի կը համբերէ,» եւն.։ Ահա Յիսուսի իղձերուն մէկ ամփոփումը. կ'ուզէ, կը փափաքի որ հաւատքէ մէջ ճոնի, ապրելակերպ։

4. Հիմա կու գանք վերջին աղաչանքին, «կ'ուզեմ որ տեսնեն իմ փառքս» (24)։ Նախորդ քայլերուն վախճանը այս է։ կեանքը եւ կրօնքը այս փառքին հասցնելու համար է. խաչին ճամբան փառաց ճամբան է։ Յիսուս Քրիստոս եկաւ աչխարհը երջանիկ ընելու։ Ո՛հ, այս ինչ գորով, ինչ կամեցողութիւն (21)։ «Անոնք ալ մեր մէջը մէկ ըլլան։» Ինչպէս գորովալից մայր մը, իր կուրծքին սեղմած իր մանկիկը, կ'ուզէ իր սրտին խառնել, Աստուածորդին ալ իր զերազանց սիրովը «կ'ուզէ» ողջոյն եկեղեցին երկինքը փոխադրել, իւր Աստուածութեան ու փառացը մէջ թաղել. կարծես կարելիութիւն մը կը փնտռէ իրենները աստուածացնելու։ «Ալ գոհութիւն Աստուծոյ, անոր անպատմելի պարգեւին համար։»

Պասեքը Քանանու համար էր։ Ո՛հ, մեր Պասեքը, Յիսուս Քրիստոս, որչափ որ գերազանց էր Հրէից Պասեքի գառնուկէն, նոյնքան գերազանց է մեր Քանանը, «հաւատքին վախճանը,» անոնց Քանանէն։ Որչափ որ Յիսուս գերազանց էր Մովսէսէն, նոյնչափ գերազանց է մեր Ժառանգութիւնը Իսրայէլի Ժառանգութենէն։ «Ան բաները որ աչք չէ տեսեր եւ ականջ չէ լսեր ու մարդու սրտին մէջ չէ բնկեր, Աստուած զինքը սիրողներուն պատրաստեց։»

Բ. Յիսուս իր աղերսին մէջ։ Զարմանալի աղօթք մըն է այս։ Պարզ նայուածքով մարդ քիչ մը չի՞ մտիկներ։ Ինչ է այս։ Յիսուս իրեն համար կ'աղօթէ, իր փառքը կը փնտռէ, իր բարի գործերը կը պատմէ։ «Փառաւորէ քու որդիդ» (1)։ «Ես քեզ փառաւորեցի երկրի վրայ, ան գործը որ ինծի տուիր ընելու՝ լմնցուցի» (4), «Եւ անոնց համար ես կ' անձս կը սրբեմ» (19)։ Անհաւասիկ ոսկի են այս աղօթքին հոգին։ Ամէն աղօթքի մէջ Յիսուս գտնուելու է, նոյն իսկ իր աղօթքին մէջ ալ։ Առանց Յիսուսի Զատիկ կ'ըլլայ։ Ո՛չ ապաքէն այս աղօթքն է Զատկի նչանակութեան եւ սուրբ նպատակին ամփոփումը, ինչպէս Աստուած մարդը կաւէ չկրնար, եւ նա չունէր կեանք մինչեւ որ «կենդանութեան չունչ փչեց,» ահա այս աղօթքն է այն կենդանութեան չունչը, զոր Յիսուս կը փչէ իր եկեղեցիին, իր Աւետարանին, եւ իր Սուրբ Հոգիին, ինչպէս նաեւ այդ հին մեռեալ Պասեքին վրայ։ Վերոյիչեալ խօսքերով Յիսուս երկու բան կ'ըսէ։ Նախ, իր «ես»ը Նպատակը կը յայտնէ։ Աստուածութեան փառքը. ի՞նչ է Աստուծոյ փառքը։ Քրիստոսի աղաչանքը մարդկութեան ի Քրիստոս Յիսուս երանութիւնը եւ բարօրութիւնը չէ՞։ կարելի՞ է աղօթել տարբեր չարժառիթով։ Ո՛հ, Քրիստոնէութիւնը երկնից փառքն է։ Ե՞րբ երգուեցաւ «Փառք ի բարձունս։» Ո՞չ ապաքէն ի ծնընդեան այն Մանուկին որ յետ 33 ամաց կարող եղաւ ըսել, «ես քեզ երկրի վրայ փառաւորեցի։» Աւանկ աղօթք մը չէ՞ լսուիր։ Երկրորդ, այդ խօսքերով Յիսուս իր արդար իրաւունքը կ'ուզէ. իր կեանքին, պաչտօնին վարձքը։ 30 տարիներէ հետէ գործքով պատասխանը պատրաստած աղօթքը կը ներկայացնէ իր Հօր, կամ ուրիչ խօսքով, Յիսուս՝ մեր ցաւերը, տկարութիւնները, վէրքերը, դատապարտութիւնը եւ ամէն նախատինք իր վրայ առնելէն, «մեղաւոր սեպուելէն» վերջը հիմա կ'աղօթէ որ իր դիրքը, արժանիքը, սրբութիւնը, մահը, յարութիւնը եւ երկինքի ժառանգութիւնն ալ մէջ ֆոնացուէ (Ա. Կոր. Ա. 30, Հռով. Ջ. 1–10, Եփես. Բ. 1–10)։ Քրիստոս է մեր Զատիկը, արդարութիւնը, սրբութիւնը եւ մեր հոգեւոր «յոյսին» երաչխաւորութիւնը։ Մեզի կը մնայ այս Պասեքը ուտել եւ ապրիլ. եւ ինչպէս Հռով. Ջ. 11 համարին մէջ կ'ըսուի, «Աստանկ ալ դուք ձեր անձերը մեղքին մեռած սեպեցէք։» Մարդ ինքզինք հարուստ սեպելով հարուստ, եւ գիտուն սեպելով գիտուն չըլլար։ Սակայն Յիսուս Քրիստոսով արդարացած, կենդանացած, եւն., եւն. սեպելով՝ այնպէս կ'ըլլայ։ «Ես եմ ճշմարտութիւնը, ճամբան եւ կեանքը,» ըսաւ ան. հաւատա իր խօսքին։ «Արդարը հաւատքէն պիտի ապրի.» մեր գործը հաւատքին հետեւէն գայ, ոչ թէ հաւատքը գործին հետեւէն։

Նափոլէոն Պոնաբարթ պատերազմի դաչտին վրայ իւր անձնուէր հասարակ զինուորներէն մէկուն աստիճանը խօսքով բարձրացուց, «Շնորհակալ եմ, պարոն հարիւրապետ,» ըսելով։ Ի՞նչ ըրաւ մարդը։ Սպասեց որ հանդերձը փոխուի, նչանը կարուի, սուր մը կապէ մէջքը։ Ոչ, անմիջապէս յայտնելով իր շնորհակալութիւնը իւր կայսեր, տասնապետէն եւ իւր յիսնապետէն վեր անցաւ. եւ սկսաւ հարիւրապետի գործ տեսնել։ Դուն ալ գնա, Տէր Աստուածդ հնազանդէ փութով։ Ցիչէ որ երբ աչխարհ կը ստեղծուէր, նոյն ինքն Որդին Աստուծոյ հոն ճարտարապետ էր։ Անոր բերնէն ելածը կը մտածեսնաք։ Այս արեւը ու լուսինը Անոր բերնին չունչն են։ Ինչո՞ւ այս արիւնով եւ արդարութիւնով խառնուած աղօթքը՝ չմարմնանայ։ Ինչո՞ւ Յովսէփ երազ տեսաւ։ Ո՛հ, անոր երազը նորա գաղափարականը եղաւ, պահապան հրեչտակը եղաւ։ Երազը մարմնացաւ։ Յակոբ նահապետ իր կորովը, կեանքը, Իսահակի աղօթքին չը՞պարտիր։

Ահա այսպիսի Փրկիչ մը, այսպիսի աղօթք մը ունինք մեր հետեւը։ Թող այդ մարմնանայ, ինչպէս «բանն մարմնացաւ։» Ըսէ, «Դիտեմ թէ որու եմ հաւատացեր։»

Զմիւռնիա
2 Փետր. 1901

Ե. Մ. ԹՈՒՇԵԱՆ

ԱՏԱԲԱԶԱՐԻ ԱՒԵՏ. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ատաբազարի Հայ Աւետ. եկեղեցին կազմուած է 1846 Յուլիս 14/26ին, կիրակի օր, 14 անդամներով, որոնց եօթը սակայն Դեմասներ եղած են դարձեալ աչխարհը սիրելով։ Միւս եօթը ցմահ հաւատարիմ եղած են, եւ հիմա ամէնքն ալ երկնից հանգիստն մտած են։ Այս եկեղեցիին առաջին հովիւը եղած է Պատ. Յովհաննէս Տ. Սահակեան, որ 1849ին եկած է եկեղեցւոյս մէջ գործելու, եւ նոյն տարուան Մայիս 9ին երէց ձեռնադրուած է։ Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը մեր այժմու հովիւ Պատ. Յովսէփ Ա. Ճէճիզեանի ձեռնադրութիւնը տեղի ունեցած է եկեղեցիին առաջին հովիւին ձեռնադրութենէն ճիշդ կէս դար վերջը, այսինքն 1899 Մայիս 7ին։ Պատ. Յովհ. Տ. Սահակեան, վեց տարիի չափ հովուելէ վերջ, կը հրաժարի 1855ին, եւ անկէ վերջ գրեթէ երկու տարիի չափ հանգուցեալ Պատ. Ա. Հ. Աբրահամեան, որ այն տեսն ժողովուրդին վարժապետն էր, քարոզչութեան գործն ալ կը կատարէ։ 1857ին հանգուցեալ Պատ. Աղեքսանդր Հ. Ճէճիզեան, տասնըհինը տարեկան հասակին մէջ, կը հրաւիրուի քարոզիչ ըլլալու, եւ 1863ին եկեղեցիին վրայ երէց կը ձեռնադրուի. եւ իր այս պաչտօնը կը չարունակէ մինչեւ իր մահր, 1893 Ապրիլ 22։ Այս 36 տարուան երկար ժամանակամիջոցին մէջ միայն մէկ տարիի չափ բացակայ գտնուած է իր եկեղեցիէն։ 1872ին Սկովտիա կ'երթայ եւ հոն գրեթէ տարի մը ժամանակ կ'անցընէ՝ եկեղեցիի մը եւ դպրոցի մը չինութեան համար նպաստ հաւաքելով եւ այլեւայլ ուսումնասիրութիւններ ընելով։ Իր չանքերը յաջողութեամբ կը պսակուին եւ հաւաքուած նպաստով կը կառուցուին Ատաբազարի Աւետ. Հայոց եկեղեցին եւ դպրոցը։ Պատ. Աղեքսանդրի մահէն վերջ իբր առաջնորդ պաչտօնեայ կը հրաւիրուի Պատ. Յարութիւն Կարապետեան, որ իր պաչտօնը կը չարունակէ մինչեւ 1895 Ապրիլ, երբ Պատ. Յովսէփ Ա. Ճէճիզեան կը ստանձնէ քարոզչութեան պաչտօնը։ Պատ. Յովսէփ մեր եկեղեցիին վրայ երէց ձեռնադրուեցաւ, ինչպէս արդէն յիչուեցաւ, 1899 Մայիս 7ին, եւ կը յուսանք թէ իր հօրը պէս մինչեւ իր մահը պիտի չարունակէ, եւ կը մաղթենք որ երկար տեսն խնայուի իր կեանքը իր ժողովուրդին օգտակար ըլլալու համար։

Ներկայիս մէջ մեր եկեղեցին կը բաղկանայ 85 ընտանիքներէ. ունի 151 եկեղեցւոյ անդամներ, որոնց 98 կինն են եւ 53ը՝ այր։ 116 քուէատու անդամներ ունի, այսինքն 18 տարեկանէն վեր արուներ։ Անցեալ տարի (1900) եկեղեցւոյն անդամակցած են 4 անձեր. պսակի օրհնութիւնը կատարուած է 4 անդամ, եւ 8 երախաներ մկրտուած են։ Կիրակի առաւօտեան պաչտօնին ներկայ եղողներուն մէջին թիւն է 350։ Կիրակի օր կէսօրէ ետքի պաչտօնին մէջ կը խօսուի կիրակնօրեայ դասին վրայ։ Դչ. դիչեր աղօթքի ժողով ունինք, եւ երէ. իրիկուն ժամը 11ին դարձեալ ժողով ունինք Սբ. Գրոց ուսման համար։

Իբր ճիւղ եկեղեցիներ Ատաբազարի եկեղեցիին կը վերաբերին եւ անոր հսկողութեան տակ են հետեւեալ գիւղերը. Սարտղան (Յոյն գիւղ) ուր կան 12 Բողոքական ընտանիքներ. Թամլըգ՝ 7 ընտանիք. Խասալ՝ 3 ընտանիք. Արմաչ՝ մէկ. Սապանճա՝ 3. Գրնճըլար 20։

Ժողովրդեանս մէջ կան 4 դպրոց. — Հայոց Վարժարան (գիչերօթիկ). Աղջկանց ծաղկոց. Մանչերու ծաղկոց եւ Մանկապարտէզ։

Հայուհեաց վարժարանը քաղաքս հաստատուած է 1885ին, եւ այդ թուականէն ի վեր 99 ընթացաւարաններ ունեցած է, որոնց մէկ կարեւոր մասը իբր վարժուհի կը գործեն Պոլսոյ մէջ կամ գաւառները։ Հայուհեաց վարժարանի գործը կը կատարուի երկու չէնքերու մէջ։ Բուն դպրոցը եռայարկ մեծ չէնք մըն է. անոր կից կայ նաեւ ուրիշ ընդարձակ չէնք մը Հայուհեաց վարժարանի վերաբերող, ուր կը գտնուին ննջարան, ճաշարան, մանկապարտէզ, եւն.։ Վարժարանին մէջ այս տարի կ'ուսանին 96 աշակերտուհիներ, որոնց 66ը գիշերօթիկ են եւ 30ը ցերեկեայ։ Գիշերօթիկներուն 28ը, որոնք նախապատրաստական են, կ'ուսանին մանաւանդ սրահի մը մէջ մանաւանդ վարժուհիի մը հսկողութեան տակ։ Վարժարանին մէջ կը պաշտօնավարեն 9 ուսուցիչներ։ Երեքը Ամերիկացի վարժուհիներ են, որոնց թոշակը Ամերիկեան Պորտը կը վճարէ։ Անցեալ տարի վարժարանին մուտքը եղած է գրեթէ 800 ոսկի, իսկ ելքը 824։ Մուտքը կը գոյանայ աշակերտուհիներուն թոշակովը միայն։ Վարժարանին տնօրէնն է Պատ. Յովսէփ Ա. Ճէճիզեան, որ նախագահն է նաեւ վարժարանին վարչական խորհուրդին, որ ամէն ամիս նիստ կ'ունենայ ներքին գործերու վրայ խորհելու։ Վարժարանն ունի նաեւ 8 անդամներէ բաղկացեալ խնամակալութիւն մը, որուն ատենապետն է Տր. Ս. Էֆ. Գալվալեան։

Աղջկանց ծաղկոցին մէջ կ'ուսանին 67 աշակերտներ, եւ երկու վարժուհիներ կը պաշտօնավարեն։ Մանչերու ծաղկոցին մէջ կ'ուսանին 45 աշակերտներ. ունի միայն վարժապետ մը, եւ վարչութեան ժողովէն կարգուած տեսուչ մը։ Մանկապարտէզը Ամերիկացի վարժուհիներուն անօրինութեան տակ է, անոնք կը հոգան այդ հաստատութիւնը։ Ունի 49 մանուկներ, եւ մանկապարտիզպանուհի մը եւ երկու օգնականներ։ Բոլոր կրթական հաստատութեանց մէջ կը պաշտօնավարեն 15 ուսուցիչներ եւ կան 257 ուսանողներ։ Կիրակնօրեայ դպրոց մըն ալ ունին 12 ուսուցիչներով եւ 170ի չափ աշակերտներով։

Մեր եկեղեցին ունի նաեւ երգիչ խումբ մը, որ կիրակնօրեայ պաշտօններու մէջ երգուելու երգերուն համար նախապէս վարժութիւն կ'ընէ։ Երգիչ խումբը երեք ճիւղեր ունի. ժողովրդային սրիոդներ, Հայուհեաց Վարժարան եւ երիտասարդներ։ Պարագաներու բերմամբ այս երեք ճիւղերը չեն կրնար միասնաբար վարժութիւն ընել, բայց մասնաւոր երգերու վրայ միատեղ վարժութիւն կ'ընեն։

Ժողովուրդին մէջ գոյութիւն ունին 4 ընկերութիւններ։ Կանանց Մայրական ընկերութիւն, Օրիորդաց Բարեսիրական ընկերութիւն, Հայուհեաց Վարժարանի ընթացաւարտից ընկերութիւն եւ Երիտասարդաց Քրիստոնէական ընկերակցութիւն։ Հայուհեաց վարժարանի աշակերտուհիք ալ ունին Ջանասիրաց ընկերութիւն մը։

Ատաբազարի Բողոքական ժողովուրդը տարեկան 170 ոսկիի չափ ծախք մը ունի, որ սապէս կը գոյանայ

Երէցի, վարժապետաց, դռնապանի ամսական	Օ. Ո. 120
Ժողովուրդին աղքատներուն եւ աղքատ ուսանողաց	15
Վառելիք, կազ, եւն.	15
Պատահական ծախք	20
	170

Անցեալ տարի (1899–1900) ժողովուրդը սակաւ դրամ տուած է հետեւեալ նպատակներու համար

	Դահ.
Ուղղակի հոգեւոր տուրք հաւաքուած է	7,825
Ժողովրդային դպրոցներէն թոշակ հաւաքուած է	4,700
Նախորդ տարուան բացին համար պնակով հաւաքուած	1,462
Աղքատաց գանձանակը	2,321
Առաքելական »	278
Պարտիզակի Որբանոցին համար տրուած	909
Պուսայի Որբանոցին համար տրուած	660
Քիւրտիսթանի առաքելական գործին համար	545
Գումար	18,700

Ատաբազարի Բողոքական ժողովուրդը կը կառավարուի վարչութեան ժողովով մը, որ 9 անդամներ ունի, որոնք ամէն տարի ժողովրդեան քուէով կ'ընտրուին։

Այս տեղեկութիւնները կարդացողին աղօթքը կը խնդրուի Ատաբազարի Աւետ. Հայոց եկեղեցիին համար։

Ատաբազար ե. ս. ա.
Փետր. 21, 1901

ՎԵՐ. ԱԲՐԱՀԱՄ ՊՈՒՂՏԱՆԵԱՆ

Ռոտոսդոյի Բողոքական ժողովուրդը, իր հովուին, Վեր. Յովհաննէս Տէր Ստեփանեանի, իբր երեք ամիս առաջ յաւիտենապէս իրմէն բաժնուիլը դեռ չի մոռցած, ահա երկրորդ մահագոյժ մը եւս կը լսէ, իր նախորդ հովիւ Վեր. Աբրահամ Պուղտանեանին, որ ննջեց ի Նիւ Եորք Փետր. 20, Դ. օր։

Վեր. Պուղտանեան ծնաւ ի Ռոտոսդօ 1831ին, որով ճիշդ 70 տարեկան էր երբ աս աշխարհէս բաժնուեցաւ։ Ինքը դեռ վեց ամսու եղած ատեն երկու օրուան մէջ իր հայրն ու մայրը կը մեռնին իրարու ետեւէ, եւ մանուկն Աբրահամ իր մօրը մօրաքրոջ քով իբր հոգեզաւակ կը խնամուի իբր 14 տարիներ։ Հալէպցի Մուրատ վարժապետի միջոցով պատանին Պուղտանեան Երուսաղէմի Սբ. Յակոբեանց վանքը կը դրուի, ուր Յովհաննէս ու Կիրակոս Պատրիարքներու օրով կը մնայ իբր վեց տարիներ, եւ լաւ կրթութիւն մը ստանալով առաջնակարգ գրաբարագէտ մը կ'ըլլայ, ու միանգամայն պատեհութիւն կ'ունենայ Հայոց նախնեաց կրօնական գրուածքները ուսումնասիրելու։ Երուսաղէմի վանքին մէջ կը բարեկամանայ այժմու Հայոց Ս. Հայրապետին, որ յայնժամ աշխարհական ուսուցիչ էր վանքին մէջ։ Երկուքն ալ Պոլիս կու գան, ուր ուսուցիչը վարդապետ եւ Հաճի Պուղտանեան գրագիր կ'ըլլան Պատրիարքարանի մէջ։ Հաճի Աբրահամ վարդապետին վստահութեան ու համակրանաց այնչափ կ'արժանանայ որ, երբ ապա աս վերջինն եպիսկոպոս եւ յետոյ Կ. պոլսոյ Պատրիարք կ'ըլլայ եւ Պուղտանեան ալ Ռոտոսդոյի Հովիւ, ու քաղաքիս առաջնորդ Թադէոս արքեպիսկոպոսի ի նպաստ եւ ընդդէմ հանրագրութիւններ կը խրկուէին Պատրիարքարան, Պատրիարքը, Պուղտանեանի վրայ ունեցած կատարեալ վստահութեամբը, առանձին նամակ գրելով անոր, հարցուց թէ Թադէոս սրբազանի դէմ եղած բողոքներ ու դանգատներ ինչ աստիճանի կարեւորութիւն ունին, եւ Պուղտանեանի տուած տեղեկութեան համեմատ որոշում տուաւ եպիսկոպոսին նկատմամբ։

Հաճի Աբրահամ Պուղտանեան յետոյ Ռոտոսդօ գալով, 1854–1856ին քաղաքիս Սբ. Թագաւոր եւ Սբ. Խաչ Թաղերու աղգային վարժարաններու Հայկաբանութեան ցմահ ուսուցիչ կը կարգուի, եւ այս միջոցին Տ. Պօղոս քահանայի աղջկան հետ կ'ամուսնանայ։ Սակայն քիչ ատենէն իր կինն ու նորածին զաւակը հոս ձգելով Պոլիս կ'երթայ, ուր Մր. Քլարքի պաշտպանութեամբ Վեր. Տօքթ. Համլինի Պէպէքի Ամերիկեան վարժարանը կը մտնէ իբր աշակերտ, եւ բաւական ժամանակ Աստուածաբանական դասերու հետեւելէ վերջ, կը փոխէ իր կրօնական համոզումները եւ ահա պատուելի քարոզիչ մը ըլլալու որոշումը կու տայ եւ իր անդրանիկ քարոզը կը խօսի Պոլիս Պալաթու թաղը, եւ յետոյ իբր քարոզիչ կը խրկուի Պիւէճիկ։ Պատ. Պուղտանեանի Պէպէքի մէջ կրօնական համոզումներուն փոխուիլը հոս ալ արձագանգ գտած ըլլալով, տիկնոջը մեծ մայրը, որ սաստիկ ատելութիւն ունէր Բողոքականներու դէմ, չկրցաւ որ իր թոռը, Պատ. Պուղտանեանի տիկինն ու զաւակը, իր քովէն հեռանայ, եւ կ'ուզէր որ Պուղտանեան Պէպէքի վարժարանը ձգելով իր թոռանը քով քաղաքս գայ։ Սրդ, երբ Պուղտանեան իր վարժարանական ընթացքը աւարտեց, գիտնալով որ իր տիկնոջ քով լաւ ապահովականութիւն եւ ընդունելութիւն մը չպիտի կրնար գտնալ անոր մեծ մօրը պատճառով, փոխանակ Ռոտոսդօ գալու գնաց, ինչպէս ի վերեւ յիշեցինք, Պիւէճիկ, իբր քարոզիչ Բողոքականաց։ Եւ սակայն իր կնոջը մեծ մայրը վերջապէս տեղի տալով, Պիւէճիկ ամուսնոյն եւ տեսնելէն կը խրկուի կինն ու զաւակը, եւ երկու ամուսիններ բողոքովին մոռնալով անցեալը՝ սիրով կը կենակցին մինչեւ վերջը։

Այս միջոցին տեղւոյս առաջին Հովիւ Վեր. Մկրտիչ Քիրէչճեան իր հրաժարականը կու տայ, եւ ժողովուրդը զՊատ. Պուղտանեան քարոզիչ ընտրելով կը հրաւիրէ։ Նա կու գայ քաղաքս 1858 Սեպտ. 1ին, եւ անմիջապէս իր սրբազան կոչումին ու պարտաւորութեան կը ձեռնարկէ։ Այդ միջոցին Բողոքականները շատ կը հալածուէին իրենց ազգակիցներէն, եւ Պուղտանեան իբր քաջահմուտ դրաբարագէտ, քաջահմուտ հին հայրապետաց գրուածքներուն, միանգամայն Տօքթ. Համլինի ձեռքին տակ աստուածաբանութեան մէջ քաջալարժ ու առոյգ եւ աչխոյժ, դործունեայ անձնաւորութիւն մը, Բողոքականներու մեծ նպաստ ու մխիթարութիւն կ'ըլլայ այդ դառն օրերուն մէջ։

Ռոտոսդոյի Բողոք. եկեղեցին ու ժողովուրդը, Պատ. Պուղտանեանի աչխատութենէն գոհ մնալով, 1861 Փետր. 10ին հրաւիրեց հովուութեան, եւ 1861 Ապրիլ 7 կիրակի օր քաղաքիս Բողոքականաց վրայ Հովիւ կը ձեռնադրուի նա Պատ. Սիմոն Իւթիւճեանի, Տօքթ. Բիկսի եւ Մր. Փէթիպոնի ձեռքով, որք յատկապէս այդ գործին համար Պոլիսէն եկած էին, եւ Ռոտոսդոյիք առաջին անգամն ըլլալով հանդիսատես կ'ըլլան Բողոքական երէցի մը ձեռնադրութեան արարողութեան։ Վեր. Տօքթ. Բիկս ապաշխարութեան վրայ քարոզեց, Վեր. Մր. Փէթիպոն եկեղեցիին ուղղեալ խրատը խօսեցաւ, եւ Վեր. Սիմոն Իւթիւճեան ձեռնադրութեան աղօթքն ու հաւանութեան աչն առաւ եւ երեկոյեան Հաղորդութեան առեն ալ Վեր. Իւթիւճեան քարոզեց, որոյ ընդարանն էր Յովհ. Ժե. 1։

Մեր առաջին հովուին տեսն. առաջին ժողովարանիս ծախուս առնուած էր։ Սակայն յետոյ նկատուելով որ միւս թաղի մէջ ալ բաւական թուով ժողովուրդ կայ, կարեւոր համարուեցաւ նոյն թաղն ալ ունենալ ժողովարան մը եւ միանգամայն բանալ աղջկանց վարժարան մը։ Ուստի նախ վարձու համար տուն մը բռնուեցաւ, եւ աղջկանց համար դպրոցը բացուեցաւ Բոլսոյ նեղ կողմ մէջ առաջին դպրոցը բացուեցաւ Բոլսոյ նեղ կողմ եւ Պատ. Պուղտանեանի հովուութեան միջոցին։ Ետոյ երկրորդ ժողովարանի եւ դպրոցի համար չէնք մը ծախուս առնուեցաւ 1864ին, որուն համար ժողովուրդը որ աստիճանի ջանք ու աշխատութիւն որ ունեցաւ, նոյնչափ ալ Պատ. Պուղտանեան ունեցաւ։

Մամբրէ վարդապետ Մամիկոնեան (յետոյ եպիսկոպոս) 1866ին քաղաքս գտնուելով, ամէն կիրակի Սբ. Խաչ թաղի եկեղեցւոյ բեմէն նախատանաց, անարդանաց տարափներ կը տեղար Բողոքականաց վրայ, եւ վեր. Պուղտանեան ալ չրջաբերական գրութիւններով վարդապետին դէմ յայտարարութիւններ կը հրատարակէր, եւ կրօնական այսօրինակ բուռն պայքար մը երկուստեք ամիսներով չարունակուելէ յետոյ, Մաֆէ եւ Ա-եպոքեր լրագիրներու մէջ ալ ժամանակին երկու կողմէն գրուեցաւ եւ հուսկ յետոյ առաջնորդ Թադէոս արքեպիսկոպոս, ուղղելով վախճան մը տալ այս բանակռիւներուն, իր նախագահութեամբ Սբ. Թագաւոր եկեղեցւոյ տաճարին մէջ Պատ. Պուղտանեանի եւ Մամբրէ վարդապետի հրապարակային վիճաբանութիւն մը ընել տուաւ, որ տեւեց քանի մը օրեր եւ հրաւիրուեցան նաեւ Եբրայագէտ եւ ուսեալ չորս Հրեաներ, հարցնելու համար անոնց թէ Ես. Խէ. 3ը խարդախուա՞ծ է Հայերէն թարգմանութեան մէջ, որպէս կը սնդեր վարդապետը։ Հրեայք պատասխանեցին թէ ճիշդ ու հարազատ թարգմանութիւն մ'էր, եւ բնաւ խարդախուած չէ։ Ասիկա մեծ պարտութիւն մը եղաւ վարդապետին համար, որ այլեւս երկար տեսն չկրցաւ մնալ քաղաքս։

Վեր. Պուղտանեան անվհատ աշխատող, գործունեայ, աշխոյժ ու հաւատքով լի անձնաւորութիւն մ'էր։ Միայն դիւրահաւանութեան ու դիւրագրգռութեան եւ միանգամայն բարկացոտութեան թերութիւն մը ունէր, եւ երբեմն կիրակի օրեր քարոզին մէջ ալ խստիւ կը քննադատէր մասնաւորներ, եւ վերջապէս ժողովրդեան ու իր միջեւ տեղի ունեցած անհամաձայնութեան հետեւանօք ստիպուեցաւ քաղքէս մեկնիլ, եւ թերեւս այս էր պատճառը որ ասկէ հրաժարելէն ետքն ալ իբր 27 տարիներ եւ ոչ մէկ եկեղեցւոյ մէջ մնայուն կերպով գործել յաջողեցաւ։

Վեր. Պուղտանեան պաշտօնավարեց քաղաքս մինչեւ 1870 Օգոստոս, երբ հրաժարելով գնաց Պարտիզակ, ուր «Աստուծոյ հրեշտակի մը պէս ընդունեցին» զանիկա, անչուշտ յետոյ «քարկոծելով արտաքսելու» համար։ Ցետոյ անկէ ալ հրաժարելով Պանտըրմայի հաստատուեցաւ։ Սակայն Պատ. Պուղտանեան, Ռոտոսդոյէ մեկնելէ ետքը, ալ երբէք հանգստութիւն չգտաւ։ Գրեթէ չարունակ նեղութիւններ ու տառապանքներ ունեցաւ։ Պանտըրմայի մէջ իր կինն մեռաւ, տունը հրդեհելով ձեռագիր բազում ինքնատիպ քարոզներ ու Սբ. Գրոց մեկնութեան թարգմանութիւններ եւ կահ կարասին այրեցան։ Ցետոյ զաւակներէն ոմանք հիւանդացան եւ երկար տեսն Բրուսիական հիւանդանոցը խնամուեցան։ Պատ. Պուղտանեան Պանտըրմայէ մեկնելով Պալըքէսիր գնաց, ուր յայտոր դպրոց մը ունեցաւ իր աղջկան Օր. (այժմ տիկին) Գայիանէի վարժուհիութիւնով, եւ ապա ամուսնացաւ երկրորդ անգամ։ Այս կնոջ մեռնելէն ետքը երրորդ անգամ ամուսնացաւ, սակայն երրորդին հետ խաղաղութեամբ ապրիլն անհնար եղաւ իրեն։

Վեր. Պուղտանեան, քիչ տեսնէն Պալըքէսիրն ալ ձգելով, հետզհետէ քարոզչական պաշտօն վարեց Նիկոմիդիա, Զէնկիլէր, Տարտանէլ, դարձեալ Նիկոմիդիա, Ատաբազար եւ չրջակայքը։ Իսկ վերջերը իբր 3 տարիներ Նիկոմիդիոյ գաւառին մէջ մէյմը հոս, մէյմը հոն երթալով ձրիաբար քարոզած ու ձրիաբար ալ կերակրուած է, միայն ճամբու ծախք, 10–20 դահ., պահանջելով, զոր ունկնդիր ժողովուրդը սիրայօժար կու տար։ Վերջին անգամ Ռոտոսդօ այցելած ատեն քարոզին մէջ ըսաւ, «Թէեւ մէկ փարա վարձք չստանամ, սակայն կոչումս է աշխարհի քարոզել եւ պիտի քարոզեմ ուր որ կրնամ, քաղաքի՛ թէ գիւղի եւ հիւղակի մէջ։» Բայց վերջապէս ա՛լ ծերացած էր եւ նոյնքան դիւրութեամբ կարող չէր տեղ տեղ երթալ քարոզել։ Երկար տեսնէ իվեր ալ կրած ցաւերն ու նեղութիւնները չատ ընկճեցին զանիկա, անանկ որ հոս թէ Ամերիկա գրտնուող զաւակները ստիպեցին որ ալ հանդչի, եւ 1897ին մեկնելով ասկէ՝ գնաց Ամերիկա կենաց վերջին տարիները ան տեղ ունեցած զաւակներուն քով անցնելու, եւ թէպէտ հոն երթալէն քիչ ետքն ալ չատ ուղեց եւ աշխատեցաւ դարձեալ վերադառնալ աս երկիրը եւ իր նախասիրած քարոզչական գործին պարապիլ, սակայն իր զաւակները չթողուցին եւ վերջապէս հոն յաւիտենական հանգիստը մտաւ Փետր. 20ին։

Վեր. Պուղտանեան քոյր եկեղեցեաց ալ օգնութեան փութացած է, անգամ մը Լանկայի եկեղեցւոյ վերակազմութեան համար, ուրիշ անգամ Զմիւռնիոյ եկեղեցւոյ համար գացած եւ ուրիշ տեղեր ալ այցելած է քաղաքիս մէջ հովուական պաշտօն վարած տեսն։

Վեր. Բիւրէչճեանի քաղաքիս մէջ վեցամեայ պաշտօնավարութեան միջոցին Ռոտոսդոյի եկեղեցւոյ անդամներուն թիւը մինչեւ 19ի բարձրացաւ։ Բայց 1858ին, վեր. Պուղտանեան պաշտօնավարել սկսած տեսն, անոնցմէ միայն 8–9 անդամ մնացած էր։ Իսկ իր պաշտօնավարութեան 12 տարուան չրջանին մէջ մինչեւ 1870՝ 31 նոր անդամներ աւելցած էին։ Բայց անոնցմէ ոմանք մեռած ըլլալով կամ ուրիշ քաղաքներ երթալով հրաժարած տեսն եկեղեցին ունէր 29 անդամներ։ Ռոտոսդոյի եկեղեցւոյ կազմակերպութենէն մինչեւ 1858 առաջին Հովուին տեսն 10 երախայ, իսկ վեր. Պուղտանեանի պաշտօնավարութեան միջոցին 39 երախայ մկրտուած էին։ Դարձեալ, առաջին Հովուին պաշտօնավարութեան վեց տարիներուն մէջ միայն երեք ամուսնութիւն տեղի ունեցած էր, իսկ Պուղտանեանի տեսն 13 պսակադրութիւն կատարուած է։

Վեր. Պուղտանեան, մասնաւորաբար իր վերջին տարիներուն մէջ, նահապետական քահանայի ուշագրաւ դիրք մը ունէր։ Անգամ մը Օվաճըզի ազգային եկեղեցւոյ մէջ վարդապետին տեղն հրաւիրուելով քարոզած է։ Ուրիշ անգամ Գընճըլարի Հայ եկեղեցւոյ մէջ վրան փիլոն առնելով ժողովուրդին խրատներ խօսած է, չմոռնալով նաեւ «Պահպանիչը»։ Բողոքականաց ժողովարաններուն մէջ ալ պաշտաման մէկ մասն կ'ընէր «Հաւատով խոստովանիմք» եւ «Առաւօտ լուսոյ,» «Տարածեալ,» «Այսօր անճառ» եւ այլ չարականները։ Պաշտամունքը կը սկսէր «Խաղաղութեամբ քով, Քրիստոս, որ ի վեր է քան զամենայն միտս եւ զբանս»ով, ու կը վերջացնէր «Որ օրհնես զայնոսիկ»ով, «Կատարումն օրինաց եւ մարգարէից դու ես Քրիստոս»ով, ապա «Պահպանիչ»ով եւ «Օրհնեալ եղերուք»ով։

Ոչ ժամանակս, ոչ ալ Ա-եպոքերի սուղ էջերը կը ներեն լնձ ասկէ աւելին գրել, ուստի այսչափով կը բաւականանամ։ Ռոտոսդոյի Բողոքականաց երկու ժողովարաններու մէջ ալ, անցեալ կիրակի վեր. Պուղտանեանի յիշատակին նուիրուեցաւ պաշտամանի մէկ մասը։ Երկնային մխիթարութիւն կը հայցենք իր բոլոր զաւակներուն։

Ռոտոսդօ ՄԻՒՐԱՆ

Մարտ 27, 1901

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1900 Օգոստ. 11 թուակիր մեր աղբէն ի վեր հետեւեալ գումարներն ընդունուած են Աստուածաշունչի Ընկերութեան գործին համար.

Ա. Հ. Սիւզմէեան էֆ. (Մանչէսթըր) 7 Անգղ. ոսկի, Խաչատուր Հալտճեան 20 դահ., Էվէրեկի ժողովուրդ 29½, Զոմպազըի ժող. 137, Թէրզիլիի ժող. 140, Սարըհամզայի ժող. 131, Սաաթլըի ժող. 115¾, Զաղմազի ժող. 74¾, Քէլլէրի ժող. 21½, Թարսուսի եկեղեցի 320, Սուկկուրլուքի եկ. 50, Եողղատի եկ. 102, Էյլէնճէի եկ. 139½, Քարոզչուհի Թագուհիցա հանըմ 20, Վարդավառ Քեահեա 10¾, Սեբուվէք էֆ. Ճիհնիվիզեան 5, Ֆիքէյի եկ. 20, Քարսպազարի եկ. 63½, Օսմանիյէ 70, Ա. Ա. Շերաճեան 108, Վահան Պայընտրեան 20, Պայպըլ Հաուսի ժող. 218։

Բոլոր այս նուիրատուներուն մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնելով մնամ

Ի դիմաց ընկերութեան
Մ. Պօչն.—Դոքթ. Լ

Ինուս-Բերդի «փլփլած» ժողովարանին նորոգութեան համար ընդունուեցաւ դարձեալ.

Պատ. Ա. Դանիէլ Իշխանեանէ	Դահ.
Ագնիսար	10
Մ. Բ.է, կ. պոլիս	20
Յարութիւն Քիւրքճեանէ, Իզմիտ	20

Ա Զ Դ

Յառաջիկայ Աւագ Հինգշաբթի օր, Մարտ 29/11 Ապրիլ, Հաղորդութեան Սուրբ Խորհուրդը պիտի կատարուի Բերայի մատրան մէջ ի ժամ 3½ (Ը. Թ.)։

ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆ
ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ
ՀԱՅՑ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Գրեց Գիւսակ։ Հատոր Ա. էջ 135։ Դիրք միջակ։ Գին 5 դահ.։ Կը գտնուի ամէն գրավաճառի քով։

ԵՒ. Ֆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԱՂՕԹՔԻ ԺՈՂՈՎ

Պայպըլ Հաուսի մատրան մէջ ժամը 8ին (Ը. Թ.)։ Նիւթ, «Կնիկէ ծնած մարդը կարճ կեանք ունի. ու թշուառութիւնով լեցուն է» Յոբ. ԺԴ. 1։

Իւսկիւտարի ժողովարանին սրահին մէջ ժամը 7½ին (Ը. Թ.)։

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կիրակի սկսաւ Գուբպան Պայրամի տօնը, եւ սովորական արարողութիւնները նոյն օր մեծ չքով կատարուեցան։ Առաւօտեան ժամը կէսին (Ը. Թ.) Վեհ. Սուլթանը բաց կառքով Եըլտըզի պալատէն Սինանփաշա մզկիթը գնաց աղօթել։ Ճամբուն երկու կողմը զօրքեր չարուած էին, որոնց ետին խուռն բազմութիւններ դիզուած էին կայս. թափօրին անցքը դիտելու անձկութեամբ։ Ն. Կ. Վեհափառութիւնը աղօթքը աւարտելէն ետքը Տոլմապաղչէի պալատը գնաց, ուր անոր մատուցուեցաւ ոսկի դանակ մը, որով խոյի մը կոկորդին դպաւ։ Սպա իւլէմաները ոչխարներ զոհ ըրին պալատան մուտքին առջեւ, եւ աղօթքներ կարդացին։ Տօնին յատուկ շնորհաւորական արարողութիւնը դիտելու համար հիւրանոցին մէջ գտնուողներէն էին Իտալական դեսպանը, Ամերիկեան նորընծիր դեսպանը եւ Սպանիական դեսպանը։

Կիրակի առաւօտ երկրաշարժի սաստիկ ցնցում մը զգացուեցաւ Կ. Պոլսոյ մէջ։ Ցնցումը երեք երկվայրկեան տեւեց եւ խուճապ պատճառեց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, մանաւանդ Ցունականներուն, որոնք նոյն միջոցին խուռն բազմութեամբ լեցուած էին, եւ չատեր եկեղեցիներէն փողոց վազեցին։ Տոլմապաղչէի պալատան մէջ չնորհաւորական արարողութիւնը տեղի կ'ունենար։ Պահ մը ընդհատուեցաւ այն, բայց Վեհ. Սուլթանին հիանալի պազարիւնութիւնը խրախոյս մը եղաւ հաւաքուած պաշտօնատարներուն։ Ցնցումը զգացուեցաւ Ռոտոսթօի, Կիւմիւլճինէի եւ Էմիրնէի մէջ եւ ուրիշ տեղեր։ Ծանուցուած միակ կարեւոր աղէտը Սեւ ծովու արեւմտեան եղերքը Քալարիա հրուանդանի փարոսին կործանումն է։ Փարոսին ճրագը թաւալուն էր, եւ ճերմակ լոյս մը կ'արձակէր վայրկեանն անգամ մը խաւարելով։ Առժամեայ նոյնպիսի փարոս մը պիտի կանգնուի մինչեւ որ մնայուն չէնք մը կառուցուի։

Իտալական դեսպան Մ. Փանսա երեքշաբթի պատիւ ունեցաւ Վեհ. Սուլթանին ներկայանալ եւ իր յետս կոչման ղիրերը Ն. Կ. Վեհափառութեան մատուցանել։ Ցետոյ հացկերոյթ տուեցաւ ի պատիւ անոր։ Չորեքշաբթի մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ ընտանիքով։ Ուղղակի Լոնտոն պիտի երթայ, ուր Իտալական դեսպանի պաշտօն պիտի վարէ։ Իսկ ընտանիքը Իտալիոյ մէջ պիտի մնայ ժամանակ մը։

Անցեալ ուրբաթ Ամերիկեան նորընտիր դեսպան Մր. Լայչմէն պատիւ ունեցաւ Վեհ. Սուլթանին ներկայանալ պաշտօնապէս եւ իր յանձնարարագրերը մատուցանել Ն. Կ. Վեհափառութեան։

Թրքական առագաստանաւ մը Սեւ ծովէն Մարմարիա երթալու միջոցին կզզիի մը զարնուեցաւ, եւ նաւաղներէն հինգը խեղդուեցան։

Անցեալ չաբթու լմնցաւ Պուլկար խռովարարներուն դատը Սէլանիկի մէջ եւ դատարանն իր վճիռը տուաւ։ Բանտարկեալ 19 անձերէն երեքը մահուան դատապարտուեցան, հօթը ցկեանս բերդարգելութեան, հինգը հինգամեայ եւ մէկը միամեայ տաժանակիր աշխատութեան, եւ երեքն անպարտ արձակուեցան։

Գանի մը չաբաթ առաջ Տրապիզոնէ գրուեցաւ թէ դիւղացի տասը Թուրքեր մօտակայ լեռ մը զացին վառելափայտ ժողվել։ Եւ ո-

րովհետեւ ետ չդարձան, մարդ ղրկուեցաւ անոնց տեսնելէն, եւ ահա իննին մարմինները գտնուեցան ձիւնին տակ։ Կը կարծուի թէ ձեան հիւսի բռնուած էին։

Անցեալ չաբթու Սէլանիկի նաւահանգստին մօտ կաթսայի տոկալի պայթում մը տեղի ունեցաւ Թրքական Շէհով ծովամթերքին մէջ, որու նաւաղներէն տասը մեռան եւ երեքը այնպէս վիրաւորուեցան որ յուսալի չէ որ ապաքինին։ Նաւաղներուն ամբողջ թիւը 20 էր։ Երբ պայթիւնը պատահեցաւ, Շէհով՝ նաւահանգստէն նոր մեկնած էր Գասսանտրա երթալու համար։

Ս. յոյների կուսակալութեան երկրագործական ընդհանուր քննիչ Զաքարեան էֆ. է հրատարակուած տեղեկագրին համաձայն, անցեալ տարւոյ խաղողի բերքը 785,000 կենդինար չափիչ արտադրած է, որ ամենէն տկարն է 1890էն ի վեր։ Նախորդ տարիներու ուրիշ մէջ այս արտադրութիւնը 1,400,000 կենդինարէն աւելի եղած է եւ տարի մը 1,900,000էն ալ աւելի։

Կ'ըսուի թէ յարդ բեռցած առագաստանաւ մը ընկղմած է Մարմարայի մէջ փոթորկի բռնուելով եւ նաւավարները, հինգ հոգի, խեղդուած են։

Երկրագործական նախարարութիւնը մայրաքաղաքիս մէջ մի սպանդանոցին համար անուանած է անասնաբոյժ բժիշկ մը, որ պիտի քննէ մորթուելու համար բերուած անասունները։

Կայս. Բժշկական ընկերութեան վերջին նստին մէջ խնդրոյ նիւթ եղաւ թէ ինչպէս պէտք է դարմանել այնպիսիները որոնք կը կասկածուի թէ ջրախուսութենէ վարակուած են։ Ըսուեցաւ թէ կատաղութեան դէմ չիճաղերը այնպիսի պարագաներու մէջ միայն գործածելու է ուր ստոյգ է թէ խածնող շունը կատղած էր, քանզի ուրիշ պարագաներու մէջ այս դարմանը նոյն արդիւնքը չտար։ Իրրեւ անմիջական դարման, խածուած մասը պէտք է խոր խարել։ Ըսուեցաւ թէ ջրախուսութիւնն հոս աւելի քիչ կը պատահի քան Եւրոպայի մէջ, մասամբ սա պատճառով որ չուներն իրենց մէջ ոստիկանութիւն կ'ընեն եւ տկարներուն վրայ կը յարձակին։

Թուրք մամուլը Միջագետքի մէջ Մահմետական գաղթականներ հաստատելու խնդրով կը զբաղի։ Մանաւանդ Սաբահէն կը յորդորէ որ գաղթականներու հոսանքը այն կողմեր դարձուի, քանզի երկիրն արգաւանդ եւ կլիման առողջարար է եւ հողերը պարապ թողուած են։ Եթէ գաղթականները աչնան կամ նոյն իսկ գարնան երթան, կ'ըսէ, տեղւոյն կլիմային կը վարժուին՝ տաքերը դեռ չկոխած։ Եւ ի հաստատութիւն իր խօսքերուն՝ մէջ կը բերէ արդէն իսկ հոն հաստատուած ոմանց պարագան։

Կայս. հրամանագրի մը համաձայն Ցունաստանէ բերուած ապրանքներու բացառիկ մաքսերը չենջուեցան եւ, մինչեւ որ առեւտրական պայմանագրութիւնը կնքուի, 8 առ հարիւր մաքս պիտի առնուի։

Գահիրէի դատարանին ներկայացաւ չահեկան խնդիր մը։ Սուտանի Եգիպտական բանակին նախկին սպաներէն Ֆէվզի փաշա իր յետնեալ ամսականներուն համար դատ բացաւ կառավարութեան դէմ։ Կառավարութիւնն յանձն առաւ գնդապետի ամսական վճարել անոր, քանզի գնդապետ էր ան մինչեւ Խարթումի անկումը։ Զօր. Կորտըն քիչ առաջ զօրավարութեան բարձրացուցած էր անոր աստիճանը, եւ ինք զօրավարի ամսական կը պահանջէ կառավարութենէն։

Ռուսական կամաւոր նաւատորմէն երկու չոգենաւեր երկուշաբթի Վոսփորէ անցան։ Վլատիվոսթոքէ ետ կը բերէին աւելի քան 2,500 զինուորներ, որոնց ծառայութեան պայմանաժամը լրացած է։

Ֆերտինանտ իշխանը իր Որիս որդին տարաւ Մանթոն, Ֆրանսայի հարաւակողմը, ուր պիտի մնայ Որիս իր ապաքինման միջոցին։ Հայրը յուսալի է որ յառաջիկայ երկուշաբթի Սոֆիա վերադառնայ։

Կ. պոլսոյ Թրամուէյի ընկերութեան մէկ տեղեկագրէն կ'երեւի թէ Թրամուէյի գիծերուն համագումար երկայնութիւնն է 21.2 հազարամեթր, իսկ կառքերու օրական միջին թիւը 90, գործածուած ձիերու օրական միջինը 723, եւ փոխադրուած անձերու միջին թիւը 20,479։ 1900ի տարեկան հասոյթն եղած է 74,528 ոսկի։

Բեօֆլիլաշ չոգենաւը Հիճազի երկաթուղիին համար 10,000 երկաթ ձող եւ 25,000 երկաթ թրավերս հանեց Պէյրութ, եւ մատարութիւն կայ Պէյրութի մէջ մթերանոցի յատուկ չէնք մը չինելու։ Ճարտարապետ Մ. Մայսները հրահանգ ընդունած է միջոցներ ձեռք առնել իր գործն արդեամբ յառաջ տանելու համար։

Համպուրկէ կը հեռագրուի թէ Մաւզէրեան 2,800,000 փամփուշտ նաւ պիտի դրուի Կ. պոլիս բերուելու համար։

Կրթական նախարարին մատուցուած տեղեկագիր մը ցոյց կու տայ թէ անցեալ տարի 1,343 գիրք գրաւուած եւ այրուած է Իզմիրի մաքսատան մէջ։

Զորեքշաբթի իրիկուն Գերմանական վէպրոբօ Լոբէզ չոգենաւը Կ. պոլիս ժամանեց 170 զբօսաշրջիկով։ Անոնց մէջ կային Պավիերայի խնամակալ իշխանին եղբօրորդի Ալֆոնս իշխանը, Գերմանիոյ նախորդ վարչապետին որդի Հոհենլոէ Բարթիպոն իշխանը, եւ Բէօյս իշխանը եւ իշխանուհին։ Նոյն երեկոյ ասոնց ի պատիւ հացկերոյթ տրուեցաւ Գերմանական դեսպանատան մէջ։

Մանասթըրի եղեռնագործ ատեանը իր վճիռը տուաւ տեղւոյն Սթավրօ անուն Պուլկար աւազակ քահանան սպաննած ըլլալու մեղադրանութեամբ դատուած Պուլկարներուն նկատմամբ։ Մին, Թրայքօ, մահուան դատապարտուեցաւ, չորսը ցկեանս տաժանակիր աշխատութեան, չորսը տասնամեայ, երկուքը եռամեայ եւ երկուքը երկամեայ բանտարկութեան, եւ ուրիշներ անպարտ արձակուեցան։ Հաստատուեցաւ թէ դատապարտուածները, կամ գոնէ անոնց մէկ մասը, յեղափոխական ընկերակցութեան անդամ են։

Մեքքէէ կը հեռագրուի թէ այս տարի այդ քաղաքը դացողներուն թիւը 300,000ը կ'անցնի։ Կ'ըսուի նաեւ թէ դէպ իրենց տեղերը մեկնող ուխտաւորները քաջառողջ վիճակի մէջ են։

Ալաչամի Բողոքական ժողովուրդը դպրոց մը հիմնելու արտօնութիւն խնդրած էր։ Կրթական նախարարութիւնն ալ գաւառին դպրոցներու տեսչին կարծիքը խնդրած է խընդրին նկատմամբ։ — Երեքշաբթի Սղոց Հիւանդանոցի որբանոցին մէջ երկրագործական դասընթացք մը սկսաւ որոշմամբ Հոգաբարձութեան։ Դասընթացքը պիտի տեւէ երկու տարի, չաբաթը երկու ժամ դասով։ — Պալատական բժիշկ եւ Կայս. Բժշկական Վարժարանի ուսուցիչ Վահան պէյ Մանուէլեան դնդապետութենէ Մերիլիվայութեան աստիճան բարձրացուեցաւ փաչայութեան տիտղոսով։ — Կայս. պալատան երկրորդ թարգման եւ Օտար Մամլոյ դիւանի անօբէն Նշան էֆ. Սէֆէրեանի ականակուռ Մէճիտիյէ պատուանշան չնորհուեցաւ։ — Արտաքին գործերու նախարարութեան հաչուակալութեան դիւանին Դ. քատիպուղար Խաչիկ էֆ. Փափազեանի երկրորդ կարգի Օսմանիյէ պատուանշան չնորհուեցաւ։

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կիրակի սկսաւ Գուբպան Պայրամի տօնը, եւ սովորական արարողութիւնները նոյն օր մեծ չքով կատարուեցան։ Առաւօտեան ժամը կէսին (Ը. Թ.) Վեհ. Սուլթանը բաց կառքով Եըլտըզի պալատէն Սինանփաշա մզկիթը գնաց աղօթել։ Ճամբուն երկու կողմը զօրքեր չարուած էին, որոնց ետին խուռն բազմութիւններ դիզուած էին կայս. թափօրին անցքը դիտելու անձկութեամբ։ Ն. Կ. Վեհափառութիւնը աղօթքը աւարտելէն ետքը Տոլմապաղչէի պալատը գնաց, ուր անոր մատուցուեցաւ ոսկի դանակ մը, որով խոյի մը կոկորդին դպաւ։ Սպա իւլէմաները ոչխարներ զոհ ըրին պալատան մուտքին առջեւ, եւ աղօթքներ կարդացին։ Տօնին յատուկ շնորհաւորական արարողութիւնը դիտելու համար հիւրանոցին մէջ գտնուողներէն էին Իտալական դեսպանը, Ամերիկեան նորընծիր դեսպանը եւ Սպանիական դեսպանը։

Կիրակի առաւօտ երկրաշարժի սաստիկ ցնցում մը զգացուեցաւ Կ. Պոլսոյ մէջ։ Ցնցումը երեք երկվայրկեան տեւեց եւ խուճապ պատճառեց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, մանաւանդ Ցունականներուն, որոնք նոյն միջոցին խուռն բազմութեամբ լեցուած էին, եւ չատեր եկեղեցիներէն փողոց վազեցին։ Տոլմապաղչէի պալատան մէջ չնորհաւորական արարողութիւնը տեղի կ'ունենար։ Պահ մը ընդհատուեցաւ այն, բայց Վեհ. Սուլթանին հիանալի պազարիւնութիւնը խրախոյս մը եղաւ հաւաքուած պաշտօնատարներուն։ Ցնցումը զգացուեցաւ Ռոտոսթօի, Կիւմիւլճինէի եւ Էմիրնէի մէջ եւ ուրիշ տեղեր։ Ծանուցուած միակ կարեւոր աղէտը Սեւ ծովու արեւմտեան եղերքը Քալարիա հրուանդանի փարոսին կործանումն է։ Փարոսին ճրագը թաւալուն էր, եւ ճերմակ լոյս մը կ'արձակէր վայրկեանն անգամ մը խաւարելով։ Առժամեայ նոյնպիսի փարոս մը պիտի կանգնուի մինչեւ որ մնայուն չէնք մը կառուցուի։

Իտալական դեսպան Մ. Փանսա երեքշաբթի պատիւ ունեցաւ Վեհ. Սուլթանին ներկայանալ եւ իր յետս կոչման ղիրերը Ն. Կ. Վեհափառութեան մատուցանել։ Ցետոյ հացկերոյթ տուեցաւ ի պատիւ անոր։ Չորեքշաբթի մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ ընտանիքով։ Ուղղակի Լոնտոն պիտի երթայ, ուր Իտալական դեսպանի պաշտօն պիտի վարէ։ Իսկ ընտանիքը Իտալիոյ մէջ պիտի մնայ ժամանակ մը։

Անցեալ ուրբաթ Ամերիկեան նորընտիր դեսպան Մր. Լայչմէն պատիւ ունեցաւ Վեհ. Սուլթանին ներկայանալ պաշտօնապէս եւ իր յանձնարարագրերը մատուցանել Ն. Կ. Վեհափառութեան։

Թրքական առագաստանաւ մը Սեւ ծովէն Մարմարիա երթալու միջոցին կզզիի մը զարնուեցաւ, եւ նաւաղներէն հինգը խեղդուեցան։

Անցեալ չաբթու լմնցաւ Պուլկար խռովարարներուն դատը Սէլանիկի մէջ եւ դատարանն իր վճիռը տուաւ։ Բանտարկեալ 19 անձերէն երեքը մահուան դատապարտուեցան, հօթը ցկեանս բերդարգելութեան, հինգը հինգամեայ եւ մէկը միամեայ տաժանակիր աշխատութեան, եւ երեքն անպարտ արձակուեցան։

Գանի մը չաբաթ առաջ Տրապիզոնէ գրուեցաւ թէ դիւղացի տասը Թուրքեր մօտակայ լեռ մը զացին վառելափայտ ժողվել։ Եւ ո-

րովհետեւ ետ չդարձան, մարդ ղրկուեցաւ անոնց տեսնելէն, եւ ահա իննին մարմինները գտնուեցան ձիւնին տակ։ Կը կարծուի թէ ձեան հիւսի բռնուած էին։

Անցեալ չաբթու Սէլանիկի նաւահանգստին մօտ կաթսայի տոկալի պայթում մը տեղի ունեցաւ Թրքական Շէհով ծովամթերքին մէջ, որու նաւաղներէն տասը մեռան եւ երեքը այնպէս վիրաւորուեցան որ յուսալի չէ որ ապաքինին։ Նաւաղներուն ամբողջ թիւը 20 էր։ Երբ պայթիւնը պատահեցաւ, Շէհով՝ նաւահանգստէն նոր մեկնած էր Գասսանտրա երթալու համար։

Ս. յոյների կուսակալութեան երկրագործական ընդհանուր քննիչ Զաքարեան էֆ. է հրատարակուած տեղեկագրին համաձայն, անցեալ տարւոյ խաղողի բերքը 785,000 կենդինար չափիչ արտադրած է, որ ամենէն տկարն է 1890էն ի վեր։ Նախորդ տարիներու ուրիշ մէջ այս արտադրութիւնը 1,400,000 կենդինարէն աւելի եղած է եւ տարի մը 1,900,000էն ալ աւելի։

Կ'ըսուի թէ յարդ բեռցած առագաստանաւ մը ընկղմած է Մարմարայի մէջ փոթորկի բռնուելով եւ նաւավարները, հինգ հոգի, խեղդուած են։

Երկրագործական նախարարութիւնը մայրաքաղաքիս մէջ մի սպանդանոցին համար անուանած է անասնաբոյժ բժիշկ մը, որ պիտի քննէ մորթուելու համար բերուած անասունները։

Կայս. Բժշկական ընկերութեան վերջին նստին մէջ խնդրոյ նիւթ եղաւ թէ ինչպէս պէտք է դարմանել այնպիսիները որոնք կը կասկածուի թէ ջրախուսութենէ վարակուած են։ Ըսուեցաւ թէ կատաղութեան դէմ չիճաղերը այնպիսի պարագաներու մէջ միայն գործածելու է ուր ստոյգ է թէ խածնող շունը կատղած էր, քանզի ուրիշ պարագաներու մէջ այս դարմանը նոյն արդիւնքը չտար։ Իրրեւ անմիջական դարման, խածուած մասը պէտք է խոր խարել։ Ըսուեցաւ թէ ջրախուսութիւնն հոս աւելի քիչ կը պատահի քան Եւրոպայի մէջ, մասամբ սա պատճառով որ չուներն իրենց մէջ ոստիկանութիւն կ'ընեն եւ տկարներուն վրայ կը յարձակին։

Թուրք մամուլը Միջագետքի մէջ Մահմետական գաղթականներ հաստատելու խնդրով կը զբաղի։ Մանաւանդ Սաբահէն կը յորդորէ որ գաղթականներու հոսանքը այն կողմեր դարձուի, քանզի երկիրն արգաւանդ եւ կլիման առողջարար է եւ հողերը պարապ թողուած են։ Եթէ գաղթականները աչնան կամ նոյն իսկ գարնան երթան, կ'ըսէ, տեղւոյն կլիմային կը վարժուին՝ տաքերը դեռ չկոխած։ Եւ ի հաստատութիւն իր խօսքերուն՝ մէջ կը բերէ արդէն իսկ հոն հաստատուած ոմանց պարագան։

Կայս. հրամանագրի մը համաձայն Ցունաստանէ բերուած ապրանքներու բացառիկ մաքսերը չենջուեցան եւ, մինչեւ որ առեւտրական պայմանագրութիւնը կնքուի, 8 առ հարիւր մաքս պիտի առնուի։

Գահիրէի դատարանին ներկայացաւ չահեկան խնդիր մը։ Սուտանի Եգիպտական բանակին նախկին սպաներէն Ֆէվզի փաշա իր յետնեալ ամսականներուն համար դատ բացաւ կառավարութեան դէմ։ Կառավարութիւնն յանձն առաւ գնդապետի ամսական վճարել անոր, քանզի գնդապետ էր ան մինչեւ Խարթումի անկումը։ Զօր. Կորտըն քիչ առաջ զօրավարութեան բարձրացուցած էր անոր աստիճանը, եւ ինք զօրավարի ամսական կը պահանջէ կառավարութենէն։

Ռուսական կամաւոր նաւատորմէն երկու չոգենաւեր երկուշաբթի Վոսփորէ անցան։ Վլատիվոսթոքէ ետ կը բերէին աւելի քան 2,500 զինուորներ, որոնց ծառայութեան պայմանաժամը լրացած է։

Ֆերտինանտ իշխանը իր Որիս որդին տարաւ Մանթոն, Ֆրանսայի հարաւակողմը, ուր պիտի մնայ Որիս իր ապաքինման միջոցին։ Հայրը յուսալի է որ յառաջիկայ երկուշաբթի Սոֆիա վերադառնայ։

Կ. պոլսոյ Թրամուէյի ընկերութեան մէկ տեղեկագրէն կ'երեւի թէ Թրամուէյի գիծերուն համագումար երկայնութիւնն է 21.2 հազարամեթր, իսկ կառքերու օրական միջին թիւը 90, գործածուած ձիերու օրական միջինը 723, եւ փոխադրուած անձերու միջին թիւը 20,479։ 1900ի տարեկան հասոյթն եղած է 74,528 ոսկի։

Բեօֆլիլաշ չոգենաւը Հիճազի երկաթուղիին համար 10,000 երկաթ ձող եւ 25,000 երկաթ թրավերս հանեց Պէյրութ, եւ մատարութիւն կայ Պէյրութի մէջ մթերանոցի յատուկ չէնք մը չինելու։ Ճարտարապետ Մ. Մայսները հրահանգ ընդունած է միջոցներ ձեռք առնել իր գործն արդեամբ յառաջ տանելու համար։

Համպուրկէ կը հեռագրուի թէ Մաւզէրեան 2,800,000 փամփուշտ նաւ պիտի դրուի Կ. պոլիս բերուելու համար։

Կրթական նախարարին մատուցուած տեղեկագիր մը ցոյց կու տայ թէ անցեալ տարի 1,343 գիրք գրաւուած եւ այրուած է Իզմիրի մաքսատան մէջ։

Զորեքշաբթի իրիկուն Գերմանական վէպրոբօ Լոբէզ չոգենաւը Կ. պոլիս ժամանեց 170 զբօսաշրջիկով։ Անոնց մէջ կային Պավիերայի խնամակալ իշխանին եղբօրորդի Ալֆոնս իշխանը, Գերմանիոյ նախորդ վարչապետին որդի Հոհենլոէ Բարթիպոն իշխանը, եւ Բէօյս իշխանը եւ իշխանուհին։ Նոյն երեկոյ ասոնց ի պատիւ հացկերոյթ տրուեցաւ Գերմանական դեսպանատան մէջ։

Մանասթըրի եղեռնագործ ատեանը իր վճիռը տուաւ տեղւոյն Սթավրօ անուն Պուլկար աւազակ քահանան սպաննած ըլլալու մեղադրանութեամբ դատուած Պուլկարներուն նկատմամբ։ Մին, Թրայքօ, մահուան դատապարտուեցաւ, չորսը ցկեանս տաժանակիր աշխատութեան, չորսը տասնամեայ, երկուքը եռամեայ եւ երկուքը երկամեայ բանտարկութեան, եւ ուրիշներ անպարտ արձակուեցան։ Հաստատուեցաւ թէ դատապարտուածները, կամ գոնէ անոնց մէկ մասը, յեղափոխական ընկերակցութեան անդամ են։

Մեքքէէ կը հեռագրուի թէ այս տարի այդ քաղաքը դացողներուն թիւը 300,000ը կ'անցնի։ Կ'ըսուի նաեւ թէ դէպ իրենց տեղերը մեկնող ուխտաւորները քաջառողջ վիճակի մէջ են։

Ալաչամի Բողոքական ժողովուրդը դպրոց մը հիմնելու արտօնութիւն խնդրած էր։ Կրթական նախարարութիւնն ալ գաւառին դպրոցներու տեսչին կարծիքը խնդրած է խընդրին նկատմամբ։ — Երեքշաբթի Սղոց Հիւանդանոցի որբանոցին մէջ երկրագործական դասընթացք մը սկսաւ որոշմամբ Հոգաբարձութեան։ Դասընթացքը պիտի տեւէ երկու տարի, չաբաթը երկու ժամ դասով։ — Պալատական բժիշկ եւ Կայս. Բժշկական Վարժարանի ուսուցիչ Վահան պէյ Մանուէլեան դնդապետութենէ Մերիլիվայութեան աստիճան բարձրացուեցաւ փաչայութեան տիտղոսով։ — Կայս. պալատան երկրորդ թարգման եւ Օտար Մամլոյ դիւանի անօբէն Նշան էֆ. Սէֆէրեանի ականակուռ Մէճիտիյէ պատուանշան չնորհուեցաւ։ — Արտաքին գործերու նախարարութեան հաչուակալութեան դիւանին Դ. քատիպուղար Խաչիկ էֆ. Փափազեանի երկրորդ կարգի Օսմանիյէ պատուանշան չնորհուեցաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հարաւային Ափրիկէի պոռթքալը. Անցեալ չաբթու ծանուցինք Զօր. Տըլարիի չախչախիչ պարտութիւնը։ Այդ տեղի ունեցաւ Մարտ 23ին։ Նախորդ օրը Տըլարի Անգղիական 200 հեծեալներու վրայ յարձակած էր, զանոնք բոլն զօրախումբէն բաժնելու նպատակով։ Կըռւ... Նահուն 24 ժամ առաջ Անգղիացիները...

րու օգնութեան եկողներ երեւցան եւ Պօէրները նահանջեցին։ Անգղիացիք ունեցան 7 ները 7 մեռեալ եւ 16 վիրաւոր, իսկ Պօէրներու կորուստն աւելի մեծ եղաւ։ Յաջորդ օրը Անգղիացիք յարձակեցան Զօր. Պէպինկհըշնի առաջնորդութեամբ, եւ արդիւնքն եղաւ ինչ որ ծանուցինք։ Այդ կռուին մէջ Անգղիացիք ունեցան 2 մեռեալ եւ 7 վիրաւոր, իսկ Պօէրները 22 մեռեալ եւ 30 վիրաւոր թողուցին պատերազմի դաշտին վրայ, եւ աւելի մեծ կը կարծուի անոնց կորուստը։ Զօր. Ֆրէնչի զօրախումբին կողմէ կատարուած ճակատամարտ չծանուցուիր այլեւս։ Հաւանօրէն պատճառը սա է որ կազմակերպեալ Պօէրական խումբ չէ մնացած Թրանսվալի Հարաւարեւելեան կողմը, ուր կը դանուի Զօր. Ֆրէնչ։ Մարտ 25ին տեղեկագրուեցաւ թէ անոր գործողութիւններուն միջոցով սպաննուած, վիրաւորուած եւ գերի բռնուած Պօէրներու թիւն է 1,200։ Գրաւուած էին նաեւ 7 թնդանօթ, 226,000ֆր, արջառ եւ ոչխար։ Տը Ուէթ Թրանսվալ անցած 400 մարդով եւ յետոյ Պօէրներու ցրուեալ խումբեր անոր միացան։ Հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Տը Ուէթ եւ Պոթա կ'աշխատին միանալ ի Վրէյ, բայց Վրէյ վալի հարաւակողմն է եւ Օրէնճի երկրին մէջ։ Ընդհարում տեղի ունեցած է Տը Ուէթստորփի մօտ Պլէօմֆոնթէյն հարաւարեւելեան կողմը։ Տեղւոյն Պօէրները ռազմանիւթի պակասութիւն կը քաշեն, եւ բնակիչներն ընդծանրապէս կ'ուզեն որ Անգղիացիք ամենէն խիստ միջոցները ձեռք առնեն պատերազմին վերջ տալու համար։ Մր. Պրոտրիք ըսաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ թէ Զօր. Քիչընըր, որ յաւելուածական 30,000 զօրք խնդրած էր, ուղածէն աւելի զօրք պիտի ընդունի։ 28,000 արդէն ղրկուած են, 6,000 ալ երթալու գրեթէ պատրաստ են։ Այս կը ցուցնէ թէ, թէեւ Պօէր բանակները չախչախուած եւ ցրուած են, զինուորական իշխանութիւնները կըռուին դեռ չարունակումը հաւանական կը համարին։ Ըսաւ նաեւ թէ կառավարութիւնը պատրաստ է բանակցութիւններու վերսկսման պատեհութիւն տալ Պօէր պետերուն։ Կ'ըսուի թէ Պոթա եւ Վիլճօէն գործնականապէս ընդունեցան Լորտ Քիչընըրի պայմանները, բայց հրամանատարներու ժողովին արհամարհանքով մերժեց։ Պօէրներէն ոմանք անցեալները բռնուած գերիներու ըսած են թէ, որովհետեւ իրենց ընտանիքները Անգղիացիներէն կը հոգացուին, իրենք պիտի չարունակեն կռուիլ մինչեւ որ սպաննուին կամ գերի բռնուին։ Պօէր վերջին գերիներուն մէջ կը դանուի նաեւ Փրինսլու հրամանատարը։

Զինու ֆոխոկ կոչուիլը. Առ այժմ Զինական լրագրներուն ամենէն չահեկանը սա է թէ Զին պիտի ստորագրէ՞ Մանչուրիական պայմանագրութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Լոնտոնի Զինական դեսպանը Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատունն երթալով՝ Բրիտանական կառավարութիւնն յորդորած է իր ազդեցութիւնը բանեցնել, որպէս զի Ռուսիա չյաջողի Զինու ստորագրել տալ պայմանագրութիւնը։ Ուաչինկթընի մէջ Ամերիկեան Արտաքին նախարար Մր. Հէյ Զինական դեսպանին յանձնեց յիշատակագիր մը, որով կ'ըսուի թէ «Զինու համար անխոհեմութիւն եւ յետին ծայր վտանգաւոր պիտի ըլլայ, ուէ մասնաւոր տէրութեան հետ պայմանագրութիւն կնքելով, երկիր տալու կամ դրամական յանձնառութեան հաւանելու վերաբերեալ ուէ առանձին կարգադրութիւն ընել կամ առաջարկ ի նկատ առնել... դէթ առանց այժմ իր հետ բանակցութեան մէջ գտնուող բոլոր տէրութիւններուն լիակատար գիտութեան եւ հաւանութեան։» Փեքինի Անգղիական դեսպան Սըր Ըուսըրտ Սաթօ Զինու կառավարութեան յայտարարեց թէ, մինչեւ որ ներկայ նեղութիւնը չվերջանայ, հողային կամ դրամական գործերու վերաբերեալ պայմանագրութիւն կնքելու չէ։ Անգղիոյ Արտաքին նախարար Լորտ Լէնտզտաուն Լորտերու ժողովին մէջ բանախօսելով ըսաւ թէ ստոյգ չգիտեր թէ ուէ պայմանագրութիւն կնքուած է։ Գիտէ թէ Զին եւ Ռուսիա կը բանակցին, բայց համաձայնութեան մասին լուրերն հակասական են։ Ռուսիոյ Արտաքին նախարար Լամստորվ կոմսին խօսքերն անդորրացուցիչ են, բայց եթէ Ռուսիա Անգղիոյ հաղորդէ պայմանագրութեան պատճէնը, հաճոյքով պիտի փութայ Լորտը թիւր գաղափարներ փարատել։ Գալով Անկլեւգերման համաձայնութեան, Լորտ Լէնտզտաուն կ'ըսէ թէ, թէեւ առաջին յօդուածը Մանչուրիոյ վերաբերութիւն չունի, երկրորդը, որով երկու պետութիւնները կը խոստանան իրենց ջանքերը նուիրել Զինու պետութեան հողային ամբողջութեան պահպանման, կը պատշաճի Մանչուրիոյ։ Զինական չատ պաշտօնեաներ պայմանագրութեան կնքուելուն դէմ բողոքներ ղրկած են Զինու արքունիքը։ Կ'ըսուի թէ Ռուսիա սպառնացած է Զինու հետ իր յարաբերութիւնները խզել, եթէ չստորագրուի պայմանագրութիւնը, եւ թէ Լի Հունկ Զանկ կը կարծէ որ Զին այս սպառնալիքին տակ պիտի ստիպուի ստորագրել։ Քանի մը օր առաջ Անգղիացի միսիոնար մը սպաննուեցաւ, եւ յատկապէս ղրկուած արշաւախումբ մը այրեց մօտակայ գիւղերը։

Ալճեսիրաս. Էրէթ քաննուած. Փիլիպպեան կղզեխմբի ապստամբներու պետն Ակուինալտո դերի բռնուեցաւ։ Փիլիպպեան հրամանատարը, որ պաշտօն ունէր Ակուինալտոի հրահանգները տանիլ ապստամբներուն, որպէս զի երթային անոր միանալ որոշուած տեղ մը, դաշտնի բանակցութեան մէջ մտաւ Ամերիկացիներու հետ։ Ֆրենսիը գնդապետը Զօր. Մաքարթհրըէ հրաման ստացաւ այդ մարդը գործածելու, եւ թնդանօթակրով մը Պալէր գնաց քանի մը մարդով։ (Պալէր կը գտնուի կըղզւոյն արեւելեան եղերքը Մանիլայէ իբր 100 մղոն հեռու։) Ա.պա քանի մը օր ճամբայ քալուեցաւ մինչեւ Քազիկուրան, ուր հաստատուած էր Զօր. Ակուինալտոյ։ Փիլիպպեան հրամանատարը լուր ղրկեց թէ Ակուինալտոի հրամանները գործադրուած են, թէ զօրքերը ճամբայ եղած են, եւ թէ հինգ Ամերիկացի բռնած է եւ իր հետ կը բերէ։ Այս դաւը կատարեալապէս յաջողեցաւ։ Մարտ 23ին Փիլիպպեան հրամանատարը Քազիկուրան հասաւ յիսուն մարդով, Ամերիկացիները մէկ ժամ ետ մնացին։ Հրամանատարն իր սպաներով Ակուինալտոի տունն ընդունուեցաւ, իսկ զինուորները դուրսը կեցան։ Քիչ մը ետքը սպաները պատճառանքով մը դուրս եկան եւ իրենց մարդիկը չարեցուի Ակուինալտոի պահապան զօրքերը կազմող սակաւաթիւ ապստամբներուն վրայ երեք անգամ հրաձգեն արձակեցին։ Ապստամբները ձգեցին փախան, 18 վիրաւորուեցան եւ 2 սպաննուեցան։ Ամերիկացիք այդ պահուն ժամանելով մտան տունը եւ գերի բռնեցին զԱկուինալտո, անոր ապայակոյտի պետը եւ ապստամբներու գանձապետը։ Իսկ 7 ուրիշ ապստամբ սպաներ պատուհանէն դուրսն մէջ ցատկեցին եւ փախան։ Ակուինալտո Մանիլա բերուեցաւ, եւ Զօր. Մաքարթհրը կը յուսայ թէ թշնամութիւնները բոլոր կղզիներուն մէջ պիտի դադրին։ Ցետոյ ուրիշ երկու զօրավարներ անձնատուր եղան քանի մը տորաշատ սպաներով։ Գնդապետ Ֆրենսիը իր այս յաջողութեան համար զօրավարութեան աստիճան բարձրացուեցաւ։

Ալճեսիրաս. Անցեալ ուրբաթ Ֆրանսայի երեսփ. Ժողովը 12 չաբթի տեւող վիճաբանութենէ մը ետքը 220ի դէմ 303 քուէով ընդունեցաւ միաբանութիւններու վերաբերեալ ծրագիրը։ Ժողովը յետոյ նիստը դադրեցուց Զատկական արձակուրդի համար, որ պիտի տեւէ մինչեւ Մայիս 14։ Ներակոյսն ալ սկսաւ արձակուրդ, որ պիտի տեւէ մինչեւ նոյն օր։ Այս արձակուրդէն ետքը Ներակոյսը պիտի սկսի իր նկատ առնել միաբանութիւններու ծրագիրը։ — Գալ չաբթու Նախագահ Լուպէ Թուլոն պիտի երթայ։ Հոն պիտի դիմաւորուի Ճենովայի դուքսէն, որ Իտալական նաւատորմին հրամանատարն է եւ կը բերէ Իտալիոյ թագաւորէն ինքնագիր նամակ մը եւ Աւետեաց պատուանշանին մեծ մանեակը։ — Բոլըմպիոյ կառավարութիւնը կ'ուզէ Միացեալ Նահանգներուն բացարձակ հսկողութեան իրաւունք տալ Փանամայի պարանոցին մէջէն բացուած ուէ ջրանցի վրայ, միանգամայն անպայման վարձակալութիւն յարակից բոլոր հողերուն։ — Լորտ Սոլզպըրի ենթ-էնդայէ կը տառապի, Ֆրանսայի վարչապետն ալ կոկորդի ցաւէ։ — Սերպիոյ մէջ նոր նախարարութիւն մը կազմուեցաւ նախորդ գանձին անդամներէն Արտաքին նախարար Մ. Վուիչի վարչապետութեամբ։ — Օֆէր զրօսանաւը, որով կը ճամբորդէ Եորքի դուքսը, անթել հեռագրութեամբ լուր առաւ Մալթայէ, երբ դեռ 135 մղոն (296 հազարամեթր) կար հոն հասնելու։ Նաեւ նոյն կերպով կրետէի հետ հաղորդակցեցաւ 100 մղոն հեռաւորութենէ։ Մարտ 30ին զրօսանաւն հասաւ Փորթսայիտ, ուր Լորտ Քրոմըր եւ Անգղիացի ուրիշ պաշտօնատարներ դիմեցին եւ դքսուհւոյն ընդ առաջ ելան, եւ յետոյ Մուհամմէտ Ալի իչխանը, որ իր եղբօրը, Խեդիվի, ներկայացուցիչն էր, այցելեց զրօսանաւը։ Դուքսը ցամաք ելաւ փոխադարձ այցելութիւն տալ իչխանին եւ երեկոյին ճաշի հրաւիրեց զայն Լորտ Քրոմըրի հետ։ Ցաջորդ օրը Օֆէր Սուէզ մեկնեցաւ։ — Վիքթորիա Թագուհիին մահէն քիչ ետքը ի պատիւ անոր ազգային յիշատակարան մը կանգնելու չարժում մը սկսաւ։ Այս նպատակով անցեալ չաբթու ժողով մը գումարուեցաւ Լոնտոնի Լորա քաղաքապետին հրաւէրով։ Յիշատակարանը պիտի կանգնուի Պըքինկըմ պալատան դիմացը։ Մանրամասնութիւնները լիովին որոշուած չեն, բայց յիշատակարանն հաւանօրէն ճարտարապետական վսեմ գործ մը պիտի ըլլայ եւ պիտի պարունակէ Թագուհիին մէկ արձանը։ — Մարտ 31ին վերջացող եւեւմտեան տարւոյն մէջ Անգղիոյ կառավարութեան համագումար հասոյթն էր 140,018,624 Անգղ. ոսկի։ Մինչեւ այդ օրը Հարաւային Ափրիկէի պատերազմին ամբողջ ծախքն էր 87,953,700 Անգղ. ոսկի եւ կը հաշուուի թէ 146,000,000ի պիտի հասնի պատերազմը չվերջացած եւ զօրքերն իրենց տեղերը չվերադարձած։ Ծախքին մէկ մասը փոխառութեամբ հայթայթուած է, մէկ մասն ալ դեռ պիտի հոգացուի։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

Գոնսոլիտէ	25	23
Բուէնոս Էրկաթուղի	112	62

ԴՐԱՄԻ, Օսմ. ոսկին 100է

Մէճիտիյէ	108 09	Նաբոլէոն	87 29
Մէճիտիէ	98 30	Գըլմից	51 08
Մահր արծաթ	103	Ընդ. ոսկի	110 10
Ռուսիոյ բոլ	90 20	Մահէթ թղթ.	8 57

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱԿՈԲ ՊՈՅՃԱՃԵԱՆ
Ֆիճճաճըլար եոգուշը, Ամերիգան խան